

Ljubljanski

ZVON.

LETO
IV.

ZVEZEK
11.

1884.

Vsebina 11. zvezka :

	Str.
1. Gorázd: Poróka. Balada	641
2. Dr. I. Tavčar: Mrtva srca. Povest. (Dalje.)	642
3. Svoimir: Drobne pèsni. 1, 2.	656
4. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih. 21. Peter in Pavel	657
5. G. Jeréb: Josip Podmilšak, slovenski pisatelj. (Dalje.)	662
6. S. Rutar: Akvileja. VI.	669
7. J. Starè: Vinko. VI.	674
8. L. Pesjakova: Popotni spomini. (Konec.)	680
9. J. Trdina: Vinska modrost. 21—22	682
10. K. Štrekelj: Novejši pisatelji ruski. II. Turgénev	685
11. J. Kersnik: Gospod Janez. Novela. (Dalje.)	689
12. Književna poročila:	
XII. A. Fekonja: Macunova „Književna zgodovina slovenskega Štajerja“ (Konec.)	694
13. I. Šubic: Hans Makart	700
14. Slovenski glasnik	703

V 10. zvezku je pri 1. točki „Vsebine“ zmotno postavljeno ime „Gorázd“ namestu „Nenad“.

Ljubljanski

NOVEN

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji :

Janko Kersnik, Fr. Levček, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

LETO IV.

V LJUBLJANI, 1. NOVEMBRA 1884.

ŠTEV. 11.

Poróka.

Stoji tam gradič bel, stoji;
Moži se lépa grajska hči.

Kar róžica med cveti je,
Nevesta med dekleti je.

Sred grada je kapélica,
Oj, krasna božja célica.

Stoji v kapeli zlat oltar,
Pred njim pa zaročencev par.

Poroča ju duhóvnik mlad,
Duhóvnik mlad, redóvnik mlad.

„Na véke srečna bódita,
Po jednem poti hodita!

„Težko živi življenje se,
Če ne deli trpljenje se.

„A slajša ráдост je srcá,
Če isto si delita dvá.“

In vénčani presrečni par
Ostavlja zlati že oltar.

Pa óna v njega vprè oči,
Pa tiho reče grajska hči:

„Bog sam, Bog sam nad nama vé...
A nékaj mi teži srcé!“

Pred patra poklekníla je,
Odveze izprosíla je. —

„Čestiti oče Vladimír,
Zdaj vabim Vas pa na svoj pir!“

„Grofica Jelka, tó ne gré:
Beráč vas gledati ne smé!

„Bil nisem Tebi mar nekdáj —
Pokáj bi svat bil Tvoj sedáj!“

Še en pogléd na njó hladán —
Menih se vrne v samostán.

Gorázd.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Dvajseto poglavje.

(Dalje).

Predlog moj je tá-le. Ponižno sédemo k mizi, odpremo vrata ter čakamo, kdo pride prvi po hodniku. Kdor pride prvi, pade nam v plen in malo se pošalimo ž njim!“

„Izvrstno!“ kričí vsa družba.

„Pridi, kdor hòti, naš bode!“ dère se Welser.

„In če je rodni oče moj!“ pritrdi Malec. „Lepa šala bode!“

„Urá!“ vpijejo vsi. —

Takoj vstanejo, postavijo mizo na prejšnje mesto, sédejo k nji ter jo obložé s polnimi steklenicami in kupami. Tudi sveče pogasé in vrata na hodnik odpró na stežáj. Potem sedé mirno in pazljivo poslušajo. Ali na hodniku se ni začulo ničesar.

„Vraga, nikogar ne bo!“ zatogóti se Krušič. „Kje li tičí vse? Če pride ženska, prosta ji pot! To se vé, in med poštenjaki tega posébe naglašati ni treba!“

„To se vé! to se vé!“ godrnjá pijani vitez Lanski.

„Da bi Satan le starega Sodarja privlekel,“ izpregovóri zaspani grof Welser, „to bi bila pečenka za naš lonec! Strela nánj! Ta sivo-lasi ženin mi je neprijeten, skoraj še bolj od tebe, Lanski, ki si vender tako dolgočasna puščóba!“

„Veseli bodimo, prijatelji!“ odgovóri vitez pohlevno. „Čemu me zbadaš v jedno mér, Welser, saj sem vender dobra duša, ali ne, Malec?“

„Molčíte!“ zašepetá Krušič, „nekdo prihaja.“

Zdajci se začujejo na hodniku koraki. Nekdo je počasi prihajal. Veseljáki v sobi se skoraj sopsti ne upajo. Krušiču se je zabliskalo okó, kvišku se je sklonil, da bi bil takoj pripravljen, če bi óni na hodniku hotel pobegniti. Kakor rečeno, nekdo je počasi prihajal, in ko je trdo stopal po tlaku, odmevalo je od stén. Časih je postal in tedaj se je vselej čulo, da je govoril sam s seboj. Senci jednak je prilezel

po hodniku. — Filip Tekstor! V mislih je prikorakal. Ali pri vratih nehoté obstane in dvigne temni svoj obraz proti pijani družbi. Spoznavši jo, hoče hitro oditi; a že ga je tiščal baron Krušič za roko in ga rahlo prisilil, da je moral prekoračiti prag v sobo.

„Kam hočete, prijatelj?“ kriči baron radostno. „Da bi Vi znali, kako težko smo Vas pričakovali, na kolenih bi nas prosili odpuščanja, da ste pred našo izborno prijazno družbo hoteli pobegniti!“

Grof Welser pripravi stol, rekoč: „Dajmo mu stol, da séde ljubi prijatelj naš. In kako je bled ta revček! Umekni se, Lanski! Povsod te je preveč, proklicana duša!“

Lanski se mrmraje odmakne. Welser pa se obrne z največjo uljudnostjo k Filipu: „Sédite, prijatelj, sédite! Verujte mi, da se zelo veselim, ker Vas zopet vidim! Baron Krušič ni legal, prav res, prav težko smo Vas pričakovali. Ali Vi ste hoteli pete pobrusiti? To ni bilo lepó! In prepričan sem, da bodele nas še na kolenih prosili odpuščanja. To je bila tvoja ideja, Krušič; a jaz jo potrdim! O tem pozneje! In na golih kolenih, rečem Vam! Na častno mojo besedo, še danes hočem videti gola kolena Vaša! Grof Welser še ni kmalu toliko govoril, za tega delj bodele uverjeni, poštenjak blede, da se bode zgodilo, kar je govoril! Za sedaj pa mu dajmo piti!“

Pri prvem navalu se Filip nikakor ni zavedel položaja, v katerem se je nahajal. Mali Welser ga potisne na stol ter mu naliže vode v kupo:

„Le pijte, prijatelj! Potem pa nas bodele na kolenih prosili odpuščanja. Drugo za drugim! To bo še prijetno danes!“

Tedaj se je hotel skazati tudi naš vitez Lanski. Vstal je in pristopil k osupnenemu Filipu.

„Tudi jaz se Vam predstavljam,“ jecljá s težkim jezikom, „prijatelj dolgičas, jaz sem vitez Lanski, in moral sem že nekje videti samostanski obrazek Vaš!“

Bil je čez mero pijan, in ko je te besede govoril, opotekal se je tja in sem. Le z veliko težavo se je obdržal v ravnotežji.

„Vidiš, dragi moj!“ nadaljuje, „rad te imam, ljubim te, in za tega delj ti hočem očistiti lice, da boš čeden, ker si v čedni družbi. Ali ne govorim pravice, gospodje?“

„Lanski ima svojo idejo! K ataki, k ataki, Lanski!“ vpije Krušič.

To vpitje je pijanega viteza še bolj ojačilo.

„Poglej,“ je dejal, „časih smo taki kúretini, kakor si ti, pulili pérje s telesa, ha! ha!“ V resnici prične na to s prsti grabiti Filipa za obraz, da bi mu izpulil kaj brade. Le-tá se predrami in potisne

Lanskega od sebe, da se je hipno zvrnil po sobi. Obležal je na pódnici in niti vstati ni izkušal, ker je dobro vedel, da bi mu morali vsi poskusi izpodleteti. Dobro je poznal Lanski svoje moči. Za tega delj je mirno obležal na trdi deski.

„Lanski je ugnan!“ izpregovori Welser trudno. „A mi smo drugačega kova, dragi moj!“

Tisti hip se je vsilil v razgovor domači sin Viktor. Do tedaj je sedel tiho pri mizi, in na obrazu se mu je kazala velika notranja zadovoljnost, da je usoda privédla ravno Filipa Tekstorja v družbo. Od nekdanj ni rad gledal tega človeka na Nižavi in sovražil ga je, kar je pametil svojih dnij.

„Pustite ga meni, prijatelji, pustite ga meni!“ oglasil se je zamolklo. „Sam Bog ga mi je privédel, gospodje, in meni ga morate pustiti!“

„Naj ga ima Malec!“ zaječal je Lanski na tleh.

„Dobro, imej ga!“ pravi Krušič.

„Tudi meni je po vseči tako!“ dostavi Welser, „ker si sin te hiše, imaš prednost ti!“

Videlo se je, da se grof srdi, ker se mu je plen njegove šale tako nepričakovano izvil.

„Hvalo Vam! Storili ste mi veliko dobroto!“

Na to je vstal Malec s svojega sedeža. Le s težavo se je dvignil in z rokami moral opréti ob mizo, da so ga držale nogé. Tudi Filip je vstal. Nekaj časa sta si zrla okó v okó. Bledo lice se je Tekstorju zalilo s krvjó in sovražno so se mu svetile oči.

„Tvoje je torej vse to delo, nižavski pleničar“, izpregovoril je suhotno. „Do sedaj si drémal v temačnem kotu in spoznal te nisem. A vedeti bi bil moral, da je vse to tvoje delo, pijani gospod částnik!“

„Zobé kaže!“ reče Krušič, „le po njem, Malec!“

„Danes bo še prijetno tu!“ zamrmrá grof Welser.

„Potrpíte, prijatelji, učakali bodeíte, da mi bo zobal oves iz roke, kakor star konj!“

Nekaj satanskega se je razlilo Malcu po ničevem obrazu, ko je govoril te besede. Nepopisen, divji srd mu je polnil srce, da se mu z besedo ustavlja pred vso družbo to človeče!

„Obleka ne dela človeka in uniforma ne vojaka! Za tega delj me ni strah pred tabo, prijatelj Viktor. Sicer pa tudi še ni predolgo, ko si se skrival za máterina krila!“

„Dobro! Ta bleða prikazen ima še nekaj možgan v čepinji! Sabljo na brus, če ne, padeš, Malec,“ kričí Krušič.

„Vraga, danes bo prijetneje nego li sem mislil!“ dostavi Welser s tiho zadovoljnostjo.

Malec je glasno škripal z zobmi in razburil se je tako o Filipovih besedah, da prvi hip niti odgovoriti ni védel.

„Gospodje! izborni prijatelji moji,“ prične s sikajočim glasom, vi se hočete s tem človekom kratkočasiti, in res ne vém, čemu bi se ne! A rečem vam, iz roke mi bo zobal! Do sedaj pa še ne véste, kdo li je ta interesantni človek, ki stoji tu pred vami, kakor kos umazanega perila, na drog obešenega. Skazali ste mu veliko čast, da ste si ga izbrali sebi v šalo; pravico imate torej zvédeti, kdo je!“ —

Filip se ozre po obrazih okrog:

„Upam, da sem v olikani družbi! Kar pa ti govoriš, napravlja mi malo skrbi!“

„V olikani, zelo olikani družbi!“ naglaša Malec. „Prijatelji, tu vam predstavljam gospoda Filipa Tekstorja! Na mojo čast, to je Filip Tekstor, in če do sedaj še niste čuli o njem, vaša je krivda, jedino vaša!“

„Na svojo čast ne priséžaj!“ odgovori Filip zbadljivo. „Dolgo te že poznam, ali kaj tacega še nisem nikdar opazil na tebi!“

„Prijetno je danes! Le dalje, Malec!“ oglasi se Welser. „Čast pa je sicer malenkostna reč, in če je nimaš, kaj potem? Obilo je takih ljudi na svetu! Ni li res, Krušič?“

„Res! Le dalje, Malec!“ odgovori Krušič.

„Tu je zatorej Filip Tekstor in jaz sem Viktor Malec. Viktor Malec sem, kolikor me je od nog do glave!“

„Poštena duša si,“ oglasi se Krušič, „poštena od nog do glave. Sedaj si malo pijan, a to ti služi le v povzdigo talentov tvojih.“

„Filip Tekstor in Viktor Malec! To se čuje kakor voda in ogenj, ali ne?“

„Kakor voda in ogenj! Recimo, da si ti voda!“ dostavi Welser zaspano. Veselilo ga je, da se je tudi z Malcem mogel šaliti. Vé se, da ga je v aristokratski svoji duši zaničeval, umazanega tega plebejca!

Malec nadaljuje: „Dostavljam še, da je bil poštene moj oče sicer dvakrat oženjen, a vedno se je pisal za Malca. To je, kar vam, izborni prijatelji, naglašam! A naglašati mi je tudi, da niti prva niti druga žena njegova ni bila iz obitelji visokorodnih Tekstorjev!“

„Malo me briga to, prokleto malo!“

„Potrpi, Welser, potrpi! kmalu ti bode stvar kratkočasnejša! Poglej naju! Evo mene, Viktorja Malca, in tam gospoda Filipa Tekstorja! Kdo bi mislil, da sva — brata!“

„Brata?“ vpije grof Welser.

„Na moji častni besedi! brata po krvi! a samó pred Bogom! Pred ljudmi pa se skrivava, ker se sramújeva!“

„In oče tvoj se je pisal vedno za Malca?“ vpraša Welser, in na obrazu se mu napnó črte, „ha! ha! Danes se izvrstno zabavam, nebeško!“

„Ti se šališ, Viktor!“ izpregovori Filip. Čudna groza mu je pretresala ude, in zavest se ga je lastila, da bode iz ust tega pijanca čul nekaj groznega, morda najgroznejše, kar ga je še pričakovalo v samotnem življenji!

„Govôri! govôri! dragi Malec naš!“ sili baron Krušič, ki se je tudi zeló zanimal za stvar. „Izproži in povej nam vse!“

„Reč je hitro povedana!“ odgovori Malec. Bil je očividno tako pijan, da ni védel, kaj blebetá. „Nekdaj je živelá tam na Višavi mlada ženica in je imela počasnega, nerodnega možá, ki ga ni ljubila. Kaj tacega se pripeti časih!“

„Res! res! kaj tacega se rado pripeti!“ dostavi grof Welser goreče. „Toda povej, kako je bilo potem, ljubi, preljubi mi prijatelj Malec!“

„Moj oče — saj ga sedaj poznate starega krokarja — pa je bil v mladosti pravi hudič, pravi Satan, in kakor strela za ženskami, ha! ha! In sin ni mnogo boljši sedaj, ali ne, Krušič?“

„Res je, in za ženskami si kakor strela!“

„Recímo, kakor vodena strela, ki še slamnate strehe ne užgê, če trešči vánjo, ha! ha!“

„Ti si dovtipen, Welser, a sedaj pústi, da Malec nadaljuje! Stvar je taka, da se o nji med prijatelji govoriti dá!“

„No, vidita!“ prične na to Malec, „oče moj je izgubil pred časom lasé in sedaj se vé, zakaj! Oni na Višavi mu je prišel na sled. In kaj mislite, kaj je storil! Tepec je potegnil v svet, tu na Višavi pa pustil zeleni travnik, da ga je ata moj kosil, prijetno in polagoma!“

„Kaj vraga!“ ječí Krušič in oči se mu napnó na drobnem obrazci, da mu stopijo izpod nizkega čela. „In potlej?“

„Potem, nekaj let potem pa se je oglasil na Višavi sinek, dasi je bil domači graščák že davno odrinil v svet. Saj umejete to zastavico?“

„Umejem! vse mi je jasno!“ kričí Welser.

„In ko se je oče moj ženil, in ko se je peljal s svojo ženo iz cerkve, čakala ga je tik pota gospá z Višave in pred njim se je ustrelila v srce, da je obležala mrtva na mestu! Saj umejete, kaj in kako?“

„Vse mi je jasno kakor modro nebó!“ odgovori Krušič. „In tisti sinek je v naši družbi danes, ha! ha!“

„Taka je in čast mi je predstavljati vama — gospoda Filipa Tekstorja!“

Pozornost vse družbe se je obrnila tedaj na tega nesrečnega človeka. Na stol je bil sédel med Malčevim govorjenjem in kakor v smrtni grozi je obračal skaljene poglede proti ónemu, ki je s tako umazano prozo moril njegovega srca vzore ter mu tako rekoč iz živega telesa trgal mučeno to srce! Zadnja kaplja krvi mu je izginila z upadlega lica, da je bil bledejši od mrliča. Debele kaplje so mu stopile po čelu, po vsem obrazu.

„Viktor,“ je vzdihnil, „ali imaš toliko pameti in zavesti, da pomniš, kaj si izbruhal ravno iz sebe? Rêci, da si legal, da vse to ni res! Moj Bog, saj ne more biti res, ne smé biti res! Pomisli vender, kako ste me trli, kako ste me preganjali, in kako sem moral zavoljo vas nesrečno živeti do sedaj! Ne spominam se dneva, da bi bil srečen! Pomislite, gospodje, vse to, in imejte usmiljenje z menoj! Ves ta čas mi je pred temno dušo sijalo solnce spomina nánjo, ki mi je bila mati. In sedaj mi hočeš sveto podobo v mojem srci razdrobiti in oskruniti najskrivnejše svetíšče v duši moji! Rêci, da si legal, Viktor, in vse ti hočem odpustiti, kar si mi kdaj storil žalega, kar ste mi storili žalega vsi! Rêci, da si legal, za vse svetnike! rêci, da si legal! Vzdrami se vender, sicer mi je zblazneti!“

Na mizo nasloni težko glavo in globoko vzdihuje. Malec pa se je srce topilo v radosti.

„To mi je prijeten pogled! Le trpi, spaka, ki sama ne véš, kako si prišla na svet!“

„Ti ne govoriš resnice, Viktor!“

„Ha! ha! Kdo pravi? Včeraj se mi je izpovedala sestra Meta, nesrečna nevesta naša! Kazal sem ji dobro srce, in počasi vse izvlekel iz nje! Uboga, bleda golobica! Veruj mi torej, da je bila mati tvoja — ničvredna, izprijena ženska!“

Filip vzdigne glavo. Z mrtvim pogledom opazuje ónega, kakor bi pričakoval, da bode še jedenkrat ponovil grozne besede.

„Res! res!“ ponavlja Malec, „tako je: izprijena, slaba ženska!“

Na to Filip naglo vstane, popade polno kupo na mizi ter búščne tekočino Malec v obraz, da je hipno vse curélo po njem.

„Ná, kukavica!“ izpregovori, „da bodeš lože pogoltnil laži, s katerimi hočeš onečediti gomilo materi moji!“

Malec si obriše mokri obraz in otlo zaječí. Potem pa plane v kot, kjer je slonelo orožje. Ali prehití ga mali grof Welser.

„Kaj hočeš pri orožji! Branil je čast matere svoje in ti moraš védeti, kaj ti je storiti sedaj!“

„Naj orožje razsódi!“ péni se Viktor.

„Dobro, naj razsódi!“ odgovori Filip ponosno.

„Stvar je torej v najlepšem redu!“ dostavi Welser, „vse drugo prepustite meni! Lepšega konca si niti misliti ne morem!“

Jedno in dvajseto poglavje.

In ko ura nam odbije,
Črna zemlja nas pokrije;
Kdo bo še po nas povprašal?
Kdo se z nami bo ponašal?

Simon Jenko.

Welser je res vse uredil. Ker ni bilo gledé sekundantov mnogo izbire, delil se je s Krušičem v ta posel. Potem pa se je odpeljal v Lukovec, kjer je poiskal vojaškega zdravnika, ki naj bi bil za vse slučaje navzočen pri dvoboji. Tudi je preskrbel tamkaj potrebne samokrese. Kratko rečeno, grof Welser se je posvetil ti stvarí s tistim topnim navdušenjem, ki ga je po njegovem mnenji zahtevala pred Bogom in pred ljudmi! Največ preglávce napravljal mu je prostor, kjer naj bi se zvršil dvoboj. Po dolgem posvetovanji in premišljevanji izbrala sta si gospoda sekundata nižavski tolmuń, ki je bil tedaj zamrznjen ter je služil gospódi v drsališče. Originalni grof Welser je nasvetoval, naj bi se streljalo med drsanjem, češ, da bi se stvar prekrvavo ne končala, in da bi imeli kaj izgovora pri roki, če bi jih motili med bojem. Dogovorilo se je, da se bodeta nasprotnika na različnih mestih spustila na led, in da imata potem premeriti zamrzneno vršino po njeni dolžini trikrat gori in doli; kjer bi se srečala, tam naj se streljata. Vsakemu se je dodelila pravica trikrat streljati; po šestem strelu pa je boj končan, ne gledé, ali je tekla krí ali ne. Mali grof je bil precej ponosen na to svojo idejo, trdèč, da takšnega dvoboja svet še nikdar ni videl!

Ko so na Nižavi domači ljudje legli k počitku, zapustila je naša družba tihi dvor. Najprej je odšel Krušič z Malcem in zdravnikom. Viktor je škripal med potjo z zobmi, in neprestano preklinjal; morda se je bolj hlinil, nego li se je srdil v resnici. Morda pa je hotel s togotenjem samó prikriti strah, ki mu je legal, smrtnemu mraku jednak, po prazni duši. Vsaj baron Krušič je bil prepričan, da je tako! Welser in Filip sta prišla še le nekaj časa za onimi. Filip je bil v nekaki ekstazi: nótranji ogenj mu je plamenel iz pogledov. Stopivši na dvořišče pred Nižavo je vprašal zamolklo:

„Ali bi ne bilo krasno, umreti za mater svojo?“

„Kaj besedičite o smrti?“ odgovori grof dobrovoljno, „kaj besedičite o smrti? Mislite li, da bo res tekla krí? Rad bi poznal strelca,

ki bi zadel v tacih okolnostih! Malo se bodeta sprehodila in malo popokala, pa bo dobro vse!“

„Lepa smrt bi bila!“ dihne Filip sam v sebi, „in lepše bi praznega svojega življenja končati ne mogel. Sicer pa pravijo, da je Bog pravičen! Dati bi moral svinčenki moji pot, ki vodi v njegovo srce!“

Gosta megla je pokrivala krajino, ko so stopali od Nižave po poti v gozd. Skoraj se ni videlo korak pred sé! Sneg je ležal po večji in tu in tam se je vsipal na tla, da se je čulo, kakor bi kdo hodil po šumi. Nekje je lajal pes in na vasi se je razlegalo petje, kar je zamolklo in melanholično zvenelo semkaj v samotni log.

Pred tolmúnom se je ustavila ponočna družba. Sekundanta sta določila, da ostane Filip na mestu in da ima Malec odriniti na górenji konec tolmúnov. Da se je obliki ustreglo, poskušali so ja sprijazniti. Niti Malec, niti Filip ni bil voljan odjenjati. Krušič je odšel na to s prvim po ledu ter kmalu izginil v gosti megli. Tu pa si je Filip pripél železje na nogo, in ko je lehak zvižeg z družega konca oznanjal, da je tudi ondu vse pripravljeno, vzel je samokres Welserju iz rók in se lehno spustil na led.

„Gospod Tekstor!“ izpregovori Welser, „odpustite nam, če smo Vas žalili danes. Bila je šala in pijani smo bili. Sicer pa mérite pod noge, če hočete kaj zadeti.“

Podala sta si roke. Ko je Filip odplul v nočno meglo, sédel je grof Welser k zdravniku na posekano deblo in dejal rahločutno:

„Dober človek je videti! In niti trenutek ga ni preobdal strah! Škoda, da ni vojak. Zdi se mi, da se nismo prav nosili danes! Moj Bog, kaj hočemo! Življenje žéne svoje valove in nas meče tja in semkaj!“

Zapalil si je cigaro. „Sedaj pa čakajmo, da prične pokati. Tri sto vragov, tacega dvoboja še ni bilo! To pa vém, da ta tepec, ta gorjanski vol, ta Malec ničesar zadel ne bode! Moj Bog, kakšni ljudje so danes že častniki!“

Ko mu zdravnik, ki se je nerad vtaknil v to stvar, ničesar ni odgovoril, umolknil je še grof Welser. Tudi ga je pričelo zebsti in ko je piš zazibal veje, vsúl se mu je снег za vrat, da je moral glasno zakleti. — —

Filipu se je pomirilo valovje razburjene duše, ko se je spustil po ledu v gosto meglo. Nočna tišina vplivala je na strasti v njem, da so se vsaj na videz pomirile in polegale. Ko se je lahno zibal po ledu, in so mrzle sape hladile vroče mu čelo, obšli so ga takoj rahlejši spomini. Kratko življenje se mu je dozdevalo vender tako dolgo, in zavest, da je došel sedaj morda h koncu trnjeve poti, napolnovala

mu je hladilno vroče srce. Stopila mu je pred dušo podoba nje, ki ga je nekdanj v bridkostih porodila. Nikdar do sedaj se je ni tako živo spominal, kakor ravno danes, ko je morda stal pred groba vrati. Gledal je v duhu milobni njen obraz, in zdelo se mu je, da mu niti najskritejša črta ni neznana na tem obrazu! Obšla ga je hipno sladka zavest, kakor da se je ravno ločil od nje; kakor da je še nedavno slonel ji na ljubečih prsih; kakor bi še občutil vroče poljube, ki mu jih je — gotovo v solzah — pritiskala na otročja usta; kakor bi bil še ravno koprnel pod pogledi, ki so mu časih nasproti žareli iz njenih očij! V vzorni krasoti je gledal Filip Tekstor v duhu svojo porodnico tisto noč, in kamor koli je obračal oko, razpršila se je siva megla in mu razkrila milobno njeno lice. Preobdalo ga je kesanje in sam sebi je očital, kako li je mogel za jeden hip dvojiti o nji, ki je tako rekoč brez madeža živela in gotovo tudi brez madeža umrla! Takoj se ga je polastila slepa strast, in vse, kar mu je dihalo in živelo v razdraženi duši, dihalo in živelo mu je v sovraštvu proti človeku, ki je z zlobno roko oskruniti poskušal gomilo najčistejše ženske, ki je kdaj hodila pod božjim solncem.

„Lopov!“ siknil je, „ti moraš umreti!“

Trše je oklenil samokres z roko in napenjal je moči očesne, da bi prodril megle zagrinjalo, ki mu je prikrivalo zločinca, smrti posvečenega. Napósled se mu je prikazala črna proga sredi megle. To mora biti! „Naj umrje, proklicano to bitje!“ Strastno dvigne orožje, pomeri in izproži. Mogočno je odmeval strel v daljno noč. Pri žaru smodnikovem je opazil, da je streljal v temno deblo, v drevó stoječe kraj tolmúna! Moral je zadeti v vrh, kajti zašumelo je v vejévi in sneg je padal k tlam, da se je nesrečnemu strelcu pobelila obleka. Tolpa vran, ki je počivala nekje v lesu, dvignila se je in zamolklo kričeč zapustila kraj ponočnega boja.

„Bog je protivnik moj in udaril me je s slepoto!“ vzdihne Filip. Senci jednak se je izluščil tedaj Viktor iz meglene zatišja ter — za streljaj od mesta — šinil mimo. Opazivši Filipa se je zaničljivo zasmijal.

„Slabo si meril, bratec! Morda bom jaz bolje!“ Ustrelil je, da se je napravil goreč žarek po megli. Čutil je Filip, kako je treščila svinčenka prédenj na led, potem pa odskočila in zvižgaje se izgubila v šumi.

„Smrtni dih je bil to!“ reče Filip žalostno. Oni je bil že davno izginil. Tudi Filip odrine proti gorénjemú koncu tolmúna. Ondu se je tiščal baron Krušič pod kostanjem ter prezebal, da se mu je treslo po vsem životi. Opazivši Filipa, izpregovori zamolklo:

„Proklicano je mraz! Glejta, da končata to šalo, sicer se prehladimo vsi. Ali niste zadeli?“

„Ne!“

„Torej brzo nazaj in glejte, da ste srečnejši! Ali Vas nič ne zebe, sem od gorovja vleče, kakor bi hotelo človeku odbriti mesó od kostij!“

„Mraza ne čutim!“

„Sreča Vaša! Lahko noč!“

Na to se Filip obrne in takoj je zopet sam sredi megle. Morda se je bila megla že bolj razvlekla v tem, morda se je pa tudi okó bolj privadilo nočnemu mraku, ali gotovo je, da je Filip dospel na mesto, kjer se je videlo do Nižave. Kakor skozi nežno tenčico je gledal na tihi dvor, ki se mu je kazal v površnih potezih. Samó dvé okni sta mračno brleli v megleno noč pričujé, da v gradu še ne spi vse.

„Tam je Meta!“ zaječí Filip, „in spati ji ni môči!“ Že poprej mu je silil v dušo temni obup in že poprej, ko je menil, da ga je usoda udarila s slepoto, otemnela je vzorna podoba máterina v trpeči mu duši. Dvojba mu je pretresala duha, in sedaj ga zagrabi z železno pestjo misel, da morda Viktor ni legal in da bi ga Meta vender ne bila tako neusmiljeno pehnila od sebe, če bi se ne dvigalo nekaj med njo in med njim. Zavest grozne nesreče ga obvzame in zapustiti ga hoče življenje! Z onemoglo roko zagrabi vejo, ki se je v zraku nad njim razprosterala. Ravno tedaj počí strel. Čul ga je Viktor in izprožil orožje proti njemu. Ni že mogel doseči veje. Padel je na koleno, potem pa z obrazom na led, kjer je obležal kakor mrtev. Ko je óni dospel bliže, lila je kri izpod ležečega protivnika in po ledu se je videl temán curek, ki se je víl dalje in dalje. Strah je prošil Viktorja. Pričel je klicati na pomoč in zdajci so prihiteli tovariši. Vzdignili so zadetega bojníka in zdravnik je preiskal rano.

„Živ je še, ali zadet je nad srcem! Vsak hip mi lahko mrje v rokah! Kam naj ga spravimo?“

„Na Nižavo ne!“ odgovorí Malec boječe. „Če umrje, potem je skaženo ženitovanje!“

„Kam pa?“ vpraša zdravnik srdito, „svétujte, kaj vruga! Tu ga vender ne moremo puščati, da bi poginil na mrazu kakor pes!“

„Véste kaj,“ pravi na to Malec, „nesimo ga na Višavo. Ta je tudi bliže nego li Nižava. Prokleta stvar to!“

Po polnem je že bil pomirjen in sedaj se je že čutil junaka, ki je srčno premagal v slavnem boji! —

„Na Višavi še niso spali, pričakovali so še gospoda, ki je bil v Soteski. Nastalo je silno vznemirjenje, ko so brezzavestnega Filipa

prinesli pred vežni prag, zahtevajoč, naj bi ga vzprejeli pod streho. Prihitela je družina ter se takoj z velikim hruščem razpršila, opazivša, da so prinesli mrliča. Stari Jarnej se je izgovarjal, da ni gospoda domá, da ne smé vzprejeti nikogar in da naj gredó na Nižavo, kjer imajo več prostora, več postelj. Pristopil je s svetilnico bliže.

„Kdo pa je vender?“

„Lipe z Nižave!“

Obledel je kakor zid in jecljaje je vprašal:

„Kaj mu je bilo, za božjo voljo, kaj mu je bilo?“

„Sam se je ustrelil,“ odgovori Malec nesramno, „in tam doli na ledu smo ga dobili, pozno v noč. Ni še mrtev in morda se mu še pomaga, če ga vzamete pod streho!“

„Sam se je končal! Sveta Marija! In semkaj ste ga prinesli, da pri nas umrje? Kdo naj bi se ustavljal volji božji! Nesimo ga v posteljo! Tu naj umrje. Oj, ti preljubi Bog, oj, ti preljubi Bog! Urša!“

Prišel je klicati svojo ženo, ki je trepetaje prihitela.

„Lipe z Nižave je, Urša! In sam se je ustrelil!“

„Za pet ran božjih, sam se je ustrelil!“

In Urša se je takoj spustila v jok in klicala vse svetnike na pomoč.

Potem so ranjenca odnesli v górenje sobane in ga položili v posteljo. Zdravnik je zavezal rano kakor je vedel in znal; ali bolniku se ni hotela vrniti zavest. Ko je nižavska družba odšla, ostala je sáma Urša pri njem in z molitvijo preganjala grozo, ki jo je napadala, če se je ozrla na blede obraz bolnikov. —

Proti polunoči se probudi Filip.

„Jezus Marija, sedaj gleda!“ vzdihne starka. Bilo je je strah in mrzel pot ji oblije čelo. Nekaj časa se bolnik ni genil. Mirno ležeč na mestu je obračal kalne oči po sobi in po stenah. Končno se mu je uprl pogled na steno, kjer je visela neznatna podobica.

„Urša,“ izpregovoril je z veliko težavo, „pojdi semkaj in pomagaj mi, da se vzdignem!“

Plašno je pristopila starka ter vprašala bojazljivo: „Kaj bi rad, Lipe? Ali te boli? ali si žejen? ali ne moreš zaspiti, pozno je že?“

„Urša!“ zastokal je in pokazal s tresočo roko proti steni, „daj mi podobo semkaj! Pri slabi luči sem videl — samó za trenutek se mi je zdelo! — Moj Bog, daj mi podobo semkaj!“

Snela je zaprašeno podobo s stene, in mu jo dala. Z obema rokama je pograbil po nji: „Primekni luč bliže. Tema hoče se mi napraviti pred pogledom!“

Posvetila je bliže. Dolgo je zrl na podobo in nemirno je ječal v tem, z roko pa si je tiščal prsi, kjer je imel globoko rano, kakor bi zabraniti hotel, da bi mu v tem trenutku ne odtekla srčna kri.

„Urša, ali véš, kdo je to?“

„Kdo je to?“ ponavljala je Urša jecljaje, in dozdevalo se ji je, da se mu že napravljajo po zračnem obrazu znaki bližajoče se smrti. „Kdo je to? Kaj bi je ne poznala! Mati je našega gospoda! In ko se je ustrelila, ležala je ravno v ti sobi na mrtvaškem odru! Nikdo je ni prišel kropít! In ravno tam, kjer imaš ti glavo, ležala je tudi njena glava tisti dan. Sveče so gorele okrog nje, pa nikdo je ni prišel kropít, ker je bila sama sebe umorila! Prav velik greh je to, in pravijo, da zánj ni odpuščanja nì na tem, nì na ónem svetu!“

Videlo se je starki, da je rada govorila, da bi si s tem pregnala grozo, ki jo je neprestano nadlegovala. Sicer pa brez dvojbe ni védela, o čem govori. —

„V ti sobi je ležala na mrtvaškem odru“ — reče Filip tiho. „In to je njena podoba? In mati je vašega gospoda?“

„Mati, prava mati! Ali nosila se ni kakor gré materi. Vender, čemu bi govorila o tem? Saj je že vse pozabljeno! In kaj tebi skrb, ti usmiljenja uredni revček moj! Zaspì! zaspì! Revček, hov! hov!“

Z velo roko mu je pogladila čelo. Silno je bilo vroče to čelo in čutila je, kako mu je tolklo pod sencèm. Filipu je bila podoba odpadla izmed onemoglih prstov. Nekaj časa je molčal in okó, ki se mu je bilo poprej zjasnilo, postalo je zopet motnó in kaluó. Otemnela mu je tudi zavest.

„Urša!“ izpregovoril je strastno, „vidiš, umreti mi bode! Tam v kotu se že napravlja rumen oblak in angelj, ki ima peroti od čistega zlatá, kliče me in vabi, naj pridem! In lilije cvetó okrog njega! — V ozadji pa se vije svetega slovanstva sveta reka, mogočna modra Volga, in cvetoče lipe sénéjijo ji pisane obále! — V visoki kremeljski baziliki ga gledamo čestitljivega starčka in s tresočim glasom oznanuje začudenemu svetu, da je Krist vstal! — Kako je krasno vse to! —“

Zatisnil je okó. Pod oknom se je podrla tedaj skládalnica drv, da se je čul mogočen ropot.

„Moj Bog, spomin!“ vikne starka. „In sámó me pusté tu, ko umira!“

Filip se je zopet zavedel. „Urša!“ reče ji, „umrl bom morda takoj, morda jutri —! Ali mi hočéš skazati veliko dobroto?“

„Kaj hočéš, Lipe? Morda bi pil rad gorko mleko?“

„Pokliči gospoda! Lesovéja! Rêci mu, da bi bolnik, ki ima le trenutek življenja še, rad govoril ž njim. Bolnik, ki tako težko, tako bridko težko umira!“

„V Soteski je!“

„Čul sem, da je ravno prišel domóv. Po stopnicah korači in morda pride semkaj!“

Urša je hitela k vratom. Res se odpró in v sobo stopi Bogomir Lesovój s starim Jarnejem. Vse je bil zvédel in s prečudno grozo se je približal bolnikovi postelji. Ničesar ni mogel izpregovoriti. Dolgo ga je opazoval óni, potem pa dejal zamolklo:

„Gospod Lesovój, gost sem Vaš, a menim, da le za kratek čas. Podajte mi roko!“

Ko mu je podal roko, vprašal je Filip: „Legali mi ne bode, če bom hotel védeti resnico!“

„Ne, gospod Tekstor!“

„Na častno besedo Vašo!“

„Na častno moje besedo!“

„Poglejte in povejte mi, je li bila to Vaša — mati!“

Z onemoglo roko mu je ponudil podobo, katero je Bogomir Lesovój takoj spoznal. Ni mu mogel odgovoriti, zgrudil se je bolniku na posteljo in pričel je ihteti kakor otrok. Oni pa je prijel njegovo roko ter jo položil sebi na vroče lice, potem pa je šepetal préd-se:

„Nun das süsse Bild erblichen
Bin ich gänzlich nachtunhüllt.“

S poslednjo besedo je odplával duh Filipa Tekstorja v neizmerno večnost! Ko pa je Bogomir Lesovój vzel svojo roko z lica mrličevega, bila je mokra. Porosile so jo bile solze umirajočega! —

Dva in dvajseto poglavje.

Hamlet. — — — Nekdaj sem Vas ljubil.
Ofelija. Resnično, kraljevič, zatrjevali ste mi to.

Hamlet. Čemu ste mi verjeli: — — —
Jaz Vas nisem ljubil. —

Hamlet, III. akt, 1. prizor.

Dvojno ženitovanje, ki se je praznovalo drugi dan na Nižavi, ni užigalo tiste radosti v udeležencih, katere je pričakoval hišni gospodar. Takoj zjutraj se je oglasila nenadejana vést: najprej je odpovedal grof Anton iz Soteske ter poslal pismo, da ne pride, ker je kneginja zbolela. Tudi je Ernest Malec gojil upe, da ga bode ta dan počastil knez in škof Janez Evangelist; ali namesto škofa je prišla vést, da ga je v

noči prešinel mrtvoud, in da — umira! In res je knez Janez Evangelist umrl tiste dni, in mi vsi vémo, da za njim stolica sv. Maksima ni imela vodnika, katerega bi bila obsevala blišč in slava Janeza Evangelista!

Najneprijetneje pa se je pripetilo v Rakovniku pred cerkvijo. Po poroki, ko se je gosposka svatovščina vsula iz božjega hrama in posédla na vozove, za slovesni ta dan po vsem Lukovci izprošene — zapeli so v stolpu zvonovi, žalostno in mrtvaško-trudno. Stari Sodar je ravno z mlado svojo ženico hotel stopiti v voz.

„Komu zvoní?“ vpraša Meta, in bolestna slutnja se ji polasti duše.

„Ali misliš, da res mrliču zvoní, srce sladko moje?“ odgovori mož. Bil je navzlic vsi svoji sladkosti smešna, ostudna prikazen. To-liko smešnejši in ostudnejši, ker se je stari grešnik zaljubljeno dobrikal okrog preuboge trpinke, ki je bila sedaj za življenje priklenena nánj!

„Komu pač zvoní?“ ponavlja Meta v strahu. Pri cerkvenih vratih je prežal cerkovnik Tine in pričakoval, da bi mu svatje kaj darovali. Z gladnimi pogledi je premeril svata za svatom in z nekako umeteljno sramežljivostjo spravljal, kar se mu je stiskalo v radovoljno roko.

„Čakaj, takoj bomo zvedeli, draga ženica!“ In starec je zakričal: „Tine! Tine!“ — Oni pri cerkvenih vratih je hipno priskočil: „Kaj ukazujete, gospod Sodar? No, ali ni bila cerkev ozaljšana, kakor nevesta, hi! hi! No, ali ste videli, kako debele sveče so gorele na oltarji? In lesténeec, ali se ni svetil, kakor solnce nebeško? Mi smo cerkovniki, da malo takih, kaj ne gospod Sodar? No, saj pa take poroke ne bomo več učakali, to sam Bog vé, da ne!“

V tem je bilo pristopilo tudi nekaj druge družbe. Tudi Ernest Malec. —

„Zakaj ne odrineš, Sodar?“ vpraša malomarno.

„Ta-le ženica moja, ki je radovedna, kakor vse, rada bi védela, komu zvoní. Kdo je umrl, Tine?“

„E,“ odgovori Tine zaničljivo, „tista žival, ki se je plazila po Nižavi in Višavi! Pa saj morate védeti?“

„Kdo?“ vzdihne Meta.

„No, tisti Lipe, ki je stradal pri vas tam gori. Pa sem mislil, da véste!“

„Lipe!“ In mladi ženi se je zazibalo vse pred pogledom. „In kaj mu je bilo?“ zastoka v smrtni grozi.

„Pravijo, da se je sam ustrelil. A to ne bo res, ker bi sicer naš duhovni oče ne pustili zvoniti!“

„Ustrelil! Jezus, Marija!“ Na zemljo bi se bila zgrudila, da je ni prestregel oče, ki pa je bil v tistem trenutku bledejší od zimske odeje, ki je krila pokrajino.

Bil je tožen povrat iz cerkve. Nevesta je ležala brez zavesti v vozu; svatje pa so si šepetali različne opazke na uho in hudobni jeziki in jezički so se brusili, milujé sicer, ali s takšnim milovanjem, ki je dosti zbadljivejše od očitnega zasramovanja. —

Spomin na ta dogodek je ležal potem nad svátovščino, kakor leží časih nad cvetočo ravnino témán oblak, ki grozí sedaj in sedaj s ploho in točo posuti vse!

(Konec prihodnjič.)

Drobne pèsni.

Ne žalúj mi, dèkle krásno,
Ne žalúj mi več nikár!
Zopet naj okó bo jasno,
Meni pošlji sreče žar.

Zabi, zabi, deva mila,
Vse, kar bilo je nekdáj;
Saj dovolj si že prebila,
Vzrádosti se spet sedáj.

1.

Tvoje obledelo lice
Naj se zopet vzrudečí,
Naj ga ne rosé solzíce,
Rádost naj na njem cvetí.

Ko te vidim togovati,
Meni se solzí okó;
Nehaj, nehaj žalovati,
Oj, deklè ti prelepó!

2.

Oj, ne pojdi že počívat,
Deva krasna, deva mila;
Oj, ne pojdi zdaj že snívat,
Pozna ura ni še bila.

Malko bodi še pri mēni
Tù pod jáblano cvetočo;
Glavo mi na prsi dēni,
Z máno srečo zri bodočo.

Dan prišel bo zaželjēni
Semkaj gori na planjavo,
Venec vila boš zelēni,
Ž njim ovila svojo glavo.

Glej v dolino, mila deva,
Cerkvica stóji tam zala;
Težko pričakujem dneva,
Ko se bova tja peljala.

Kaj li mislíš, dèkle moje,
Kaj okó solzé preliva? —
Z máno srčēce i tvoje
O bodoči sreči sníva!

Svojmir.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

21. Peter in Pavel.

(Dalje.)

Tamo je smrčal vso noč, dokler ga ne prebudé glasne psovke in kletve tlačanov, ki so šli onod na delo. Že to jutro je prejel od njih marsikak krepak sunec od spredaj in zadaj v povračilo svoje zverske surovosti, s katero jih je mrcváril pretekli dan. Zaman se jim je grozil z biči in vislicami. Kmetje so spoznali brez težave slano grofovo šalo in neskončno smešnost in sramoto Kresétovega Petra. Ko je zapazil na sebi kmetiško obleko, začel je dvojiti tudi sam o svoji grajski oblasti in mogočnosti. Najprej se je hotel ves zmešan napotiti v grad, itak se je premislil, ker ga je uverilo zabavljivo grohotanje zbirajoče se gospóde in nje družine, da ni več grof nego zopet tak borè-kmetič, kakeršen je bil ves čas svojega življenja razven nekoliko zlatih uric, ki so mu tako hitro minile. Ljudje so bili nánj tako razkačeni, da se niso hoteli nikoli več ž njim sprijazniti in tudi Barba mu dolgo ni mogla oprostiti grofice Žganje in Zoretove. Ančike. Slovenci podložniki so zdaj baje nehali jeziti se na nemške oblastnike, ker jih je poučila bridka izkušnja, da bi delali rojaki ž njimi še stokrat huje nego najokrotnejši tujci. Pripovedko o Kresétovem Petru sem imenoval zanimljivo ali to se vé, da je ugajala samó ušesom, ki so se držala kvakarske gospóde. Naši kmetje so sodili o nji drugače. Kadar koli so jo slišali, jeli so se zaničljivo posmehovati in rogati. To bajko si je izmislil človek, ki se je s pametjo sprl in stepel ali pa je še nikoli srečal ni. Gospóda bi se radi ž njo oprali in olepotičili, češ, mi nismo taki, kakor vpijejo kmetje; živina so Slovenci, ne pa mi. Ali naj le poskusijo dati svojo moč našemu človeku, pa jim bo zagódel tako pesen, da jim bo prešla za vselej volja rabiti nas za vražje svoje predpustne burke. Te govorce niso graščáki nikoli zvédeli in, da jim jo je tudi kdo ovadil, ne bi jih bila nič brigala, ker je ne bi bili verjeli. Zmatrali so svoje kmete za surove divjake, ki nimajo nobenega višjega čuta in hrepenenja in si želé na tem svetu samó jedne sreče, da bi se prav do sitega napasli in ob enem upijanili. Kakor vsi plemenitaši je bil uverjen tudi Erger-Berger, da bi posnemal Petra vsak Slovenec, katerega koli bi doletela po kakem naključji grajska čast in oblast.

Premišljeval je dostikrat, kako krasno zabavo bi napravil sebi in svojim gostom, ko bi ponovil duhovito šalo sprednika svojega. Med njegovimi podložniki zval se je jeden Pavel Kresè. Kar je delal Peter, pristovalo bi se prelepo tudi Pavlu, kajti sta ti dve imeni kristjanom skoraj nerazločni jedno od drugega. Ta misel se je zapččila grofu tako čvrsto v glavo, da se ni dala več izruvati. Naložil je torej županu, naj izkuša Pavla tako napojiti, da bo obležal brez zavesti kje v obližji, od koder bi ga mogli prenesti brez hrupa v njegov grad. Grajski služabnik se je dosti trudil, ali sreča mu ni hotela poslužiti, da bi zvršil gospodovo zapoved. Pavel je bil čuden, svojeglav človek, ki ga ni znal vsak preslepiti in zasačiti. Bil je izpolnil že trideseto leto, vendar še ni mislil nič na ženitev. Tudi je povedal, zakaj ne. Dejal je: stare in grde ne maram, na mlade in lepe žene pa preži naš grof. Vém, da je njega že zdavno greh zapustil. Ali česar ne more storiti sam, dovoljuje in ponuja rad svojim mladim gostom. Pavel je sploh hudo zabavljaval gospódi. Za mlajših let je bil radi tega večkrat do krvi šiban in bičan. Pozneje se je naučil molčati; vsaj v pričo grajskih podrépnikov ni zinil nikoli ni besede proti grofu. Društva se ni branil, pil pa ni v njem nikoli toliko, da bi ga bilo vino zmešalo. Kadar ga je kaka reč hudo ujezila, zaprl se je sam v svoj hramček in takrat se je gotovo vselej upijanil pa se zvalil na tla in spal kdaj po dva dni brez dolgih presledkov. Župan ga je vabil zaman v grajsko zidanico, Pavel je mahnil z roko, nekaj zagodrnjal in korakal dalje; niti pomenkovati se ni hotel z njim. Ko pové grofu, da ne more ničesa opraviti, ker se opija Kresè samó v jezi in prezira grajsko gostoljublje, od kraja gospod ni vedel, kako bi mu prišel do živega, itak se je s časoma domislil. Zopet je poklical župana in mu velel: Pavla bomo danes razsrdili, da bo pihal kakor gad. Letošnje górsčine še nismo pobrali pri njem. Pojdi pónjo v takšen čas, ko ga gotovo ne bo v hramu, n. pr. o poludne, kadar kmetje južinajo. Vrata bodo se ve da zaklenena. Ti rabi staro grajsko pravico pa jih razbij! Vzemi potem górsčine še kako vedro več nego je navada. Pavla bo ta sila in krivica brez dvojbe razpalila. Tolažbe si bo iskal v vinu in potem ga bomo po noči dvignili in prenesli s prašnih tal njegovega hrama v najlepšo izbo in na najmehkejšo posteljo, ki jo imam. Preizvrstno zamišljena zlobna nakana se posreči. Ob osmih zvečer je že smrčal Pavel na grajskih blazinah in pérnica. Erger-Berger skliče vse svoje uradnike in družino ter jim naznani voljo svojo tako-le: Jutri zjutraj se z gospó odpeljem. Že dolgo časa me vabi knez Pomarančar, da bi prišel k njemu in bil za botra njegovemu sinku, katerega mu je podaril Bog še le v pozni starosti, kakor mislimo, po molitvi nekega

svetega puščavnika. Záme bi bilo grozno grdo, ko mu ne bi hotel izpolniti te častne in nujne želje, zato odidem. Za namestnika Vam puščam Kresétovega Pavla. Kaj se smejete? Vaša dolžnost je poslušati, kar Vam ukažem. Gorjé Vam, ako mi ne bodete čestili namestnika. Dajte mu ključe vseh izb in shramb in tudi pečatnik moj. Kar koli bo ukrênil in zapovedal, potrjam vpričo Vas že zanaprej. Naložite tudi tlačanom in vsem kmetom, da ga morajo spoštovati na isti način, kakor mene, niti imenovati ne smejo ga nič drugače nego grofa. Sosebno pa naročam Vam, kuharjem in kuharicam, kletarjem in kletaricam, da postrežete Pavlu, kar najbolje znate in morete. Pripravite in prinesite mu ročno vse, česar koli bo zaželel. Ker boste ž njim brez dvojbe največ govorili in občevali, zapomnite si dobro vsako besedo, katero bo bleknil, vsako neumnost, ki mu bo prišla na misel, da mi boste povedali lahko vse na tanko, kaj se bo godilo v grádu, ko ne bo mene domá.

Po tem opominu je šel Erger-Berger spat, njegovi uradniki in družina pa so ostali še dolgo skupaj in ugibali, kaj namerava grof s to burko in kake nasledke bi utegnilo imeti prečudno namestništvo Kresétovega Pavla. Ker nihče ni pričakoval ničesa hudega, ločili so se prav dobre volje. Pred razhodom so smejé se čestitali jeden drugemu, da dobé gospodarja, ki jih bo znal gotovo bolje kratkočasiti nego strogi general. Jediní Valker je stal med tem pomenkom zamišljen na stráni in molcé škripal z zobmi. Ko so drugi odšli, dejal je prijatelju Lenkarju: Na svetu sem videl že veliko bedakov, ali njihov prvak se zove Erger-Berger. Iz te njegove glume izleže se lahko nevihta, ki nas bo ugonobila vse skupaj. Lenkar je tolažil Nemca: Ne boj se! Slovenski rod jaz poznam in vém, da je po polnem zamorjen in poživinjen. Tudi je zavládala v njem taka nezloga, da nista niti dva kmeta istih mislij. Pavel je butec. Ko bo zvedel, da je grof, hotel bo žreti in lokati kakor Peter v pripovedki. Pamet imajo ti ljudje v trebuhu, ne pa v glavi. Valkerja niti te besede niso povse pomirile. Nevoljno godrnja je dal prijatelju roko in se napotil v spalnico. Pavel Kresè se je prebudil ta pot prav zgodaj, ko se je začelo komaj daniti. Stari fant je bil bistro glave in se je kmalu domislil, kje se nahaja in kdo ga je dal našemiti v gospoda. Zgrabila ga je strašna jeza. Dejal je: Lopov se ni zadovoljil s tem, da mi je razbil nova vrata in me okradel, za naméček me hoče tudi zasramovati in osmešiti. Ali bom mu dokazal, da nisem Petrove žlahte, če prav sva oba Kreséta. Maščeval se bom tako korenito, da si bodo zapomnili gospôda moje ime. Brzo je uvidel, da mora krepko brzdati svojo strast in se delati neumnega, dokler si ne dobí pomočnikov.

V spalnico se je slišal razločno grofov glas, ki je opominjal gospó, naj se hitro pripravi, da se odpeljeta, predno se Pavel predrami. Čul je dobro tudi druge grajske ljudi, ki so se zabavljivo o njem razgovarjali. Videč, da mislijo igrati ž njim vso Petrovo komedijo, začel se je grohotati in se prav iz srca veseliti novega svojega dostojanstva. Posteljo zapusti précej po grofovem odhodu. Sedeč na baršunastem stolu premišljeval je svoj namen in čakal služabnika, za katerega je zdaj vedel, da ga bo prišel oblačit. Ker se nihče ni prikazal, jel je po izbi ropotati. Sluga pogleda skozi vrata in vpraša: Milostivi gospod grof! če zapovedate, pripravljen sem, da Vam postrežem. Kakor nekdanj Peter rekel je tudi Pavel, naj ga svobodno obleče. Opravljen po najnovejši gospóski šegi je korakal v obednico in ukazal, naj se mu prinese masten in obil zajutrek in polna banjka vina. V besedah in v vsem vedenju je igral jako spretno Petrovo ulogo, kar pa ni bilo nič čudnega, kajti je znal bajko o njem že v otročjih letih skoraj bolje nego očenaš. Ko se vrne služabnik z jedjo in pijačo, vpraša ga Pavel, kje je gospodinja. Postrežnik odgovori: Milostiva grofica so še le vstali, čez četrto ure gotovo pridejo. Kresé se prime za glavo in veli: Prijatelj! Jaz sem od včerajšnje pijače tako omamljen, da sem pozabil celó ime svoje soproge. Kako ji besa že pravijo? Sluga ga pouči, da se zove Evzebija. Erger-Berger ni dal Pavlu nobene gospé, ali saj ni bilo treba. Omislila mu jo je rada grajska družina sama. Komaj je začel zalagati, privrši v obednico črno opravljen, jako obila ženska ter ga pozdravi preljubeznivo in mu veli: Preljubi grof moj! Tukaj so ključi vseh shramb in tudi tvoj pečatnik, vidna znamenja grajske tvoje oblasti. Prosim te, da mi poveš, kaj čem naložiti in ukazati podložnikom tvojim za današnji dan? Pavel ji odgovori zastavno: Zlata moja Ozébica! Dela bo danes toliko, da ga ne bo lahko zmóči. Reci vsem uradnikom, naj ostanejo dopoldne domá, da mi bodo zgotovili neka preimenitna pisma. Hlapci in lovci naj prinesó vse svoje orožje simo, da je bom razgledal, če je čisto in nepohabljen. Vrtoglavi kmetom se ne smé nikoli nič verjeti. Nas gospódo črté, da bi nas podavili précej to uro, ko bi jim se dali. Paziti in stražiti nam je noč in dan, da se ne prigodi kaka nesreča. Sósebnó pa moramo skrbeti za dobro orožje in da nam je vedno nabito in nabrušeno. Poróči zapoved mojo tudi vsem mladim tlačanom bližnjih vasij, da jim je priti kar précej v grad, da jih bom opomnil z ostro besedo njihovih dolžnostij, katere izpolnujejo tako zanikarno in brezdušno. Kadar boš to odpravila, teci brez oklevanja v kuhinjo in pristavi največje lonce, v katerih naj se skuha záme vse dobrote, ki hrepené po njih grofóvski želodci. Tudi vina zahtevam

mnogo in to se vé da najboljšega. Naj se ga pritrese gori nekoliko sodcev: steklenice in majólike so za otroke in babe, ne pa za oblast-nike in grofe. — To rekši mahne Pavel Evzebiji z roko, in to je po-menilo, naj odide in zvrši, kar je ukazal. Ona je razumela znak in globoko se priklonivši odletéla k uradnikom in družini ter jim ozna-nila Kresétovo voljo in trdno njegovo vero, da ga je prestvarila pre-tekla noč v resničnega graščáka in grofa. To poročilo je vzbudilo občo veselost in upanje, da bo prineslo njegovo namestništvo še obilo pre-zanimljivih novic in smeha. Sum in strah mineta celó lisjaka Valkerja. Zadovoljno se zareži in reče Lenkarju: Zdaj verjamem, da so tvoji ro-jaki res voli, ustvarjeni za bič in jarem. Če jih privežeš k polnim jaslim, mislijo, da so v nebesih. Ha, ha, ha! Prijatelj mu se sladko nasmeje in velí: Bratec! Ali ti nisem tega zmerom pravil? Vidiš, ravno zato pa se tudi ne morejo in ne smejo smiliti omikanemu človeku. Hi! hi! hi! — Tlačanom so bili povedali uradniki, da se je grof nekamo od-peljal in kaj jim je naložil; ali kdo mu je namestnik niso nič vedeli, dokler niso prišli po njegovem povelji v grad. Vsi so pričakovali, da jih bo osorno ozmerjal in morebiti tudi kaznoval. Vsak si more misliti, kako neskončno so se začudili, ko so zagledali v velikaški obleki in časti svojega znanca in prijatelja Pavla. On jih prisrčno pozdravi in jim velí s povzdignenim glasom: Po čemer so goreče hrepeneli in za kar so se srdito ali zaman bojevali spredniki naši, dosežemo lahko brez punta in sile, brez kaplje krvi. Erger-Berger mi je dal vso svojo oblast in uradniki njegovi so mi razodeli, da je potrdil vpričo njih in dru-žine vse, kar koli bom ukrenil, zapovedal in storil. Ali sama moja beseda ne zadostuje; jaz potrebujem vaše pomoči in podpore. Ako me boste hoteli poslušati, postanete še danes svobodni gospodarji svojih kmetij in svojega dela in odslé boste imeli nad sabo samó tista dva poglavarja, katerih se ni kmet nikoli branil — Boga in cesarja. Tlačani, čuteč, kaj namerava Kresè, zasmijali so se in dejali, da ga bodo po-slušali tem rajši, ker se ujema ta pokorščina tudi z grofovo zapovedjo. Pavel pokaže prijateljem grajsko orožje in jim reče, naj si izbere vsak, kar mu se zdi najnarednejše. Strelci naj si vzamejo samóstrele in samokrese, drugi fantje in možje pa kopja, sulice, sablje in meče. Ko so se vsi oborožili, pošlje stražo pred vélika vrata in na razna druga mesta, ki so mu se videla kaj nevarna. Gradú ni smel zapustiti noben uradnik, nobeno družinče, prestopnika te zabrane zadela bi smrtna kazen. Krvnika Valkerja in Judeža Lenkarja je dal Pavel ukleniti. Teh dveh se je bilo najbolj bati, da bi utegnili pobegniti in poklicati na pomoč sosedne graščáke in divje Vlahe.

(Konec prih.)

Josip Podmilšak,

pisatelj slovenski.

Spisal Gregor Jeréb.

9.

Dragi gospod!

Naznanili ste mi v zadnjem pismu, da pišete povest „Ubežnika“ za „Glasnika“. Ker bi rad II. polletje z novo povestjo pričel, prosim Vas, da mi pošljete, kar imate izdelanega, vsaj do 20—22. t. m. Ako bi mi pa do tega časa ne mogli še poslati povesti, blagovolite mi brž brž naznaniti, hočem pa s kako drugo povestjo začeti in zraven „Tirtlja“ nadaljevati. Rad bi vendar videl, če mi pošljete povest. Priloženih je tu 5 gld. za Vas. Predno Vam bo treba oditi k vojaškim vajam, naznanite mi vsaj kakih 10—14 dni poprej, pa Vam pošljem kakih 15 gld. za razne manjše potrebe.

Malo, kar ste mi poslali, pride vse na vrsto; ljuba bi mi bila, če bi utegnili, tudi prestava povesti v slovaškem berilu.

Na pesniškem polji grozna suhota; če ima g. Levec ali Vi kaj pripravnega pesniškega, lepo prosim.

Priloženo pisemce prosim oddati.

Z Bogom!

Vaš

V Celovci 13/6. 867.

Anton Janežič, s. r.

10.

Dragi prijatelj!

Pošiljatev prejel, novela pa tudi drugi spis mi je ves po godu. Prvi oddelek dam jutri v tiskarnico; prosim kmalu za nadaljevanje. Ali ste 5 gld. prejeli? Ne zabite mi naznaniti, kdaj naj Vam pošljem kakih 15 gld., kakih 8—10 dni prej. Bom Vam že tudi pri vojaki večkrat kaj poslal. Svetoval bi Vam tudi, da spišete kaj za družbo do meseca oktobra, ki more veliko bolje plačevati. Potrebovale bi se krače pripovedke, ali pa se lotite kake večje, npravno-poučne. Če nimate snovi, preberite to „O življenji v Ameriki“ (mislim, da je v „Gwiaszdki“) predelajte jo z ozirom na Slovence in pošljite jo za razpisana darila. Če bi se ji darilo ne prisodilo, gotovo bi jo družba kupila od Vas, ker znate tako prijetno pripovedovati, in prejeli bi za njo kak večji znesek. Če ni v letošnji „Gwiaszdki“, ki jo imate v Ljubljani, pa mi pišite,

da poiščem v lanskem tečaju. G. Levca prosim, da blagovoli tudi zdaj prevzeti nabiro naročnikov na „Glasnika“.

Z Bogom!

Vaš

V Celovci 23/6. 67.

Anton Janežič, s. r.

11.

Dragi gospod!

Ker mi nič ne naznanite, kdaj naj Vam pošljem, pošiljam Vam priloženih 15 gld. z obljubo, da Vam bom že od časa do časa kaj poslal. Ob enem Vas prosim, da mi pošljete kar najhitreje še kaka dva oddelka povesti, ker dam nekaj listov za počitnice kmalu v natis, ker pozneje iz Celovca odidem. Povest mi prav dopade, samó pripovedko ob izobčenem sem moral nekaj okrajšati, da ne bo v spotiko naši duhovščini; bodite pazni, kolikor je mogoče o ti zadevi! Kdaj odidete iz Ljubljane? Kam? Z Bogom!

Vaš

V Celovci 14/7. 67.

Anton Janežič, s. r.

12.

Dragi gospod!

Zdaj sem prav v skrbah, ali ste prejeli tistih 15 gld., ki sem je dal 15. julija razpošiljalcu „Glasnika“, da je z listom vred priloži paketu. Prosil sem Vas že tedaj naglega odgovora, pa ga še doslé ni. Bodite tako dobri in odpišite mi brž brž. Ob enem Vas prosim, da mi pošljete vsaj eden če ne dva oddelka povesti „Ubežnik“ kar najhitreje, sicer bi se morala pretrgati. Naznanite mi tudi ob enem, kje ste, kam naj Vam pišem itd. Kako se imate?

Z Bogom!

Vaš

V Celovci 4/8. 67.

Anton Janežič, s. r.

13.

Častiti gospod!

Da Vas pismo še v Ljubljani dobí, dam pričujoče pisemce brž na pošto. Danes sem mogel samó 10 gld. pridejati; konec tega meseca pa že spet kaj, naznanite mi torej natančno svoj naslov. Pri ti priložnosti Vas prosim, da slovenski pisavi tudi v prihodnje ne daste slovesa in da ostanete še „Glasniku“ podpornik. Da bi bili srečni v svojem novem stanu! Z Bogom!

Vaš

V Celovci 1/10. 67.

Anton Janežič, s. r.

14.

Dragi gospod!

Tu Vam pošiljam 3 gld. za največje potrebe, prihodnjič spet kaj. Ne vem, ali Vam pride to pismo v roke, ker mi niste naznanili natančnega naslova; storite to prihodnjič.

Ali ne želite, da se Vam „Glasnik“ vselej po pošti pošilja? Nadaljevanja in konca Vaše povesti še nisem dobil, lepo prosim, pišite gospodu prepisovalcu, da mi brž brž pošlje, kar manjka, da se more v natis dati za prihodnji list. Kako se imate? Če Vam je mogoče, le delajte tudi za našo literaturo. To v naglici!

Z Bogom!

Vaš

V Celovci 1/11. 67.

Anton Janežič, s. r.

15.

Dragi prijatelj!

Pred vsem Vam naznanjam, da je konec povesti došel; natisne se v 22. listu, ki izide še 5. decembra. Jako ljubo bi mi bilo, ko bi mi poslali „Potovanje“ že za 1. list novega leta, v katerem se menda začne tudi: „En dan na Brezovici“ in kmalu porabim „Spiritus“ etc. katera spisa sem nalašč za novo leto prihranil, ko bo „Glasnik“ spet v lepši obliki iz Blaznikove tiskarne izhajal. Jako ustregli bi mi od časa do časa s kakim obrazom iz domačega življenja, kakeršni so bili 1866. leta. Da mi v kratkem kaj pošljete! Priloženi so 3 gld.

Z Bogom!

Vaš

V Celovci 25/11. 67.

Anton Janežič, s. r.

16.

Dragi prijatelj!

Vašo lepo pošiljatev prejel — vse se porabi. Tu Vam prilagam 5 gld. Ne zamerite pisavi;*) jaz sem nekaj bolan v postelji. Če morete kako kratko povedko (kake pol pole) spisati do srede februarja, le pošljite. Drugič več!

Vaš

V Celovci 3/1. 68.

Anton s. r.

17.

Dragi gospod!

Pošiljatev prejel; ne dvojim, da bo dobro. Priložil sem Vam 5 gld.; ne zamerite, da Vam zdaj več ne morem poslati. Upal sem od dneva do dneva kakega večjega plačila, pa zastonj. „Glasnik“ ima

*) Pismo je pisano s svinčnikom.

blizu 600 prejemnikov, doslé jih je vender plačalo samó nekaj čez 200, tako, da še lanskega dolga nisem mogel vsega poravnati. Če pojde tako dalje, moral bo „Glasnik“ prenehati. Samó lansko leto je zastalo denarjev za „Glasnika“ in „Cvetje“ blizu 200 gld. Upam, da Vam morem v kratkem kaj več poslati; prav sram me je.

Prihodnji „Glasnik“ prinese od Vas dva spisa. Dogodek s Poljskega se natisne v družbenih bukvah. Poslano povest, ne dvojim, da bom mogel v „Glasniku“ v kratkem natisniti, tako tudi ostalo. Kake prav majhne povestice sem mislil za družbin koledarček, če morete kaj enacega spisati, pošljite vsaj do srede marca, bodem nalašč počakal; če obljubite kaj spisati za prosto ljudstvo ali mladež, da bo vsaj kaj večjega plačila. Bral sem v poljskem časopisu prav pripravno povest za prosto ljudstvo in za mladež z naslovom „Amerika, ali povsod dobro, doma najboljše“, ki bi bila naši kmetski mladeži prav zanimiva. Treba bi jo bilo na slovenska tla prestaviti, nekoliko predelati na nekaterih mestih, sicer pa posloveniti. Ali ne bi je Vi prevzeti mogli, da bi jo dovršili vsaj do šolskih počitnic? Natisnila se bo v „Večernicah“ ali pa v kakem drugem spisu družbinem. Plačilo potem brž dojde, ko bo povest tiskana, vsaj kakih 12 gld. za tiskano polo. Naznanite mi, ali in kdaj Vam jo smem poslati; opomnite me pri ti priložnosti, da Vam priložim tudi novo „Cvetje“.

Z Bogom! Vaš

V Celovci 21/2. 68.

Anton Janežič, s. r.

18.

Dragi gospod!

V prilogi Vam pošiljam omenjeno poljsko pripoved „Amerika, ali povsod dobro, doma najboljše“, da jo poslovenite in na slovenska tla prestavite (torej v tem obziru tudi predelate), morebiti bi jo bilo mogoče prestaviti na Gorenjsko, od koder se radi selijo v Ameriko, ali pa kam drugam, kakor je Vaša volja. O Sibiriji torej ne bode mogoče govoriti, morate reč drugače zasukati. Povest je za prosto ljudstvo prav zanimiva in poučno pisana. Priložil sem „Cvetje“ in 3 gld. za kozarec vina. „Življenje med divjaki“ bi Vam svetoval, da spišete do srede novembra in je potem vložite za razpisano darilo 150 gld. družbi sv. Mohorja; če bi zánjo kaj pripomočkov potrebovali, le naznanite mi. Nič bi ne djalo, če bi tu pa tam kaj iz tujega dela porabili in po svoje predelali. Če bi napisali kakih dvajset pol, malo bolj drobno ko sicer, dosti bi bilo za pet tiskanih pol. Kar se tiče družbe, dam Vas že jaz vpisati, da dobite knjige.

Ko bode „Cvetnik slov. slovesnosti“ gotov štiri in dvajset tiskanih pol, pošljem ga brž. Da ste mi zdravi in s časom prav srečni v svojem novem stanu! Z Bogom!

Vaš

V Celovci 6/3. 68.

Anton Janežič, s. r.

19.

Vaš honorar za „Boj z volkovi“ in „Poboljšanje na smrtni postelji“ znaša 15 gld., ker pa denar še le v kakem tednu dobim, pošljem Vam jaz za zdaj 10 gld. Pri ti priliki Vam naznanjam, da je prevod poljske povesti došel in se gotovo porabi. Skušal bom, da Vam že poprej nekaj denarja dobim konec junija ko bode obračun. Ob enem Vam tudi naznanjam, da bom izdavo „Glasnika“, če ne pride ta mesec vsaj polovica zaostankov, za pol leta ustavil; z novim letom bode pa začel „Glasnik“ kot poučen in kratkočasen list za družnike sv. Mohorja in za prosto ljudstvo sploh izhajati z enakim namenom kakor ga ima družba. To naj Vam bode za zdaj vodilo pri Vaših delih — razpadel bode v zabavni, poučni, gospodarski itd. del. Bliže pozneje. Pred vsem pa Vam svetujem, da konkurirate pri družbi za darilo; če nimate primerne snovi, pošljem Vam jaz kaj. Naznanite mi kmalu.

S srčnim pozdravom

Vaš

V Celovci 23/5. 68.

Anton Janežič, s. r.

20.

Dragi gospod!

V prilogi dobite še 5 gld. od družbe. Jaz Vam dam na pošto 2. ali 3. julija paket bukev, med njimi tudi „Cvetnik“ kot poste restante pod zadnjim napisom. Če ni prav tako, naznanite mi za časa. Ali pridno pišete? Beletrističnik menda kmalu zopet oživi, in sicer uredovan po zmožnejši roki, po Stritarji in Jurčiči. Družbin organ bode „Besednik“, le pridno pripravljajte zanj gradiva. Drugokrat več.

Vaš

V Celovci 21/6. 68.

Anton Janežič, s. r.

21.

Dragi gospod!

Tu Vam pošiljam 5 gld. in nekaj gradiva za družbin organ „Besednik“, ki ga začnem od novega leta dalje izdajati. Obsejal bode vsakovrstne kmetu primerne pripovedi — tudi šaljive in smešnice — razne poučne spise, obraze iz življenja raznih narodov, popise krajev in dežel, gospodarske reči itd. Bližji program dobite v „Koledarčku“.

Priložen je tudi „Cvetnik“. Iz „Gwiaszdke“ prosim „povesti“ predstaviti s časom; morda najdete še kako gospodarsko zrno ali družega kaj. To velja tudi o „Emanku“. Iz „Hoher Norden“ bi mi bilo ljubo, ko bi napravili nekaj za ljudstvo zanimivih obrazov iz tamošnjega življenja. Ti obrazi naj bodo prav kratki — prosto izdelani — ne prevodi. Kaj utegne naše ljudstvo najbolj mikati, to boste že sami našli. Sicer pa upam, da spišete tudi kaj izvirnega. Družbine bukve se Vam pošljejo okoli 20. t. m., če pa tedaj ne, gotovo 30. julija — poste restante. — Tudi jaz bom kaj priložil in Vam knjige franco poslal. Vsak mesec Vam pošljem 5 gld. poprej za Vaše spise. Ali ste se že kaj v dijalogu poskušali? V „Srenji pod lipo“ se bodo menili kmetje o raznih gospodarskih in sploh domačih rečeh; učitelj se bode pomenkoval z njimi o raznih natoroznanskih resnicah; morebiti tudi od Vas kaj dobim. Uvod za te pogovore se že tu napravi. Vaše spise bom tačas še hranil.

Srčnim pozdravom!

Vaš

V Celovci 1/7. 68.

Anton Janežič, s. r.

22.

Dragi gospod!

V prilogi dobivate: a) 5 gld. od mene. b) Tri družb. bukve. „Legendo“ in „Kristus. življ.“ pozneje morda v Ljubljano, da ni prevelik paket. c) Dve knjigi zagrado. Obrazi naj bodo kar najkrajši. Iz „Verarmtes Dorf“ morete za krajše spise o kmet. rečeh marsikaj posneti; pa ne v pismih ampak v dijalogu ali drugače kako. Spisi naj bodo kolikor mogoče samostalni. Te dni odidem na dom in ostanem tam do srede septembra; če kaj pošljete, pošljite pod navadno addresso na mé. Bodem že kakih 6—8 dnij pozneje v roke dobil. Z Bogom!

Vaš

V Celovci 29/7. 68.

Anton Janežič, s. r.

23.

Dragi gospod!

Vaša pošiljatev me je prav razveselila; vse se porabi pri družbi ali za „Besednik“. Za družbo le glejte povest dovršiti, morda se Vam pogodi! Za „Besednik“ prosim kolikor je moči prav kratkih spisov; rad bi imel tudi kakih humoresk in smešnic ljudstvu pripravnih. Kak slov. „Münchhausen“ bi prav ustregel bralcem. Priloženih je 5 gld. S poljskega in češkega kaj pozneje, ker sem še vedno jako slab, da nisem mogel poiskati. To v naglici!

Vaš

V Celovci 22/10. 68.

Anton Janežič, s. r.

24.

Dragi gospod!

Še le danes mi je mogoče poslati Vam spet 5 gld. — 16/9. sem na kmetih smrtno zbolel in sem še tako slab prišel v mesto, da Vam to-le komaj pišem. Ali pridno delate? Kar imate za družbo ali „Besednik“, le meni pošljite! Družb. bukve z denarjem prejeli?

Z Bogom!

Vaš

V Celovci 30/10. 68.

Anton Janežič, s. r.

25.

Dragi prijatelj!

Tu Vam pošiljam 5 gld.; pretekli mesec mi ni bilo mogoče, tako me je moja bolehnost izmolzla. Povest za družbo je došla in se zdaj s štirimi drugimi vred presoja. „Besednik“ prične februarja izhajati. Poslani pogovor je prav dober, samó to prosim, da bi ga toliko pre-naredili, da se bo mogel uvrstiti pod rubriko „Srenja pod lipo“. Zbi-rajo se tam kmetje z učiteljem ali župnikom vred. Tudi smešno-poučnih bi bilo želeti, kakor tudi krajših pripovedek iz narodnega življenja, kakor so bile črtice v „Glasniku“. To v naglici! Veselo novo leto!

Vaš

V Celovci 1/1. 69.

Anton Janežič, s. r.

26.

Častiti gospod!

V naglici Vam naznanjam veselo vest, da se je Vaši povesti: „Žalost in veselje“ prisodilo darilo 150 gld. Tu Vam pošljam enkrat 10 gld.; pišite, kaj naj se z ostalim denarjem zgodi. Jaz se bojim Vam ves denar naenkrat poslati v kasarno; vender storite, kar se Vam zdí, denar bo vselej pripravljen. Vi morete vse naenkrat dobiti, ali pa vsak mesec kaki znesek, kakor je Vaša volja. To Vam bodi nova vzpodbuja k delavnosti! Prosim, da mi v kratkem spet kaj pošljete.

Z Bogom!

Vaš

V Celovci 1/2. 69.

Anton Janežič, s. r.

27.

Častiti gospod!

Vaš denar je poslal Einspieler po Vaši želji v Ljubljano in sicer 140 gld., ker ste jih 10 prej prejeli. Tu Vam pošiljam 5 gld. za veli-konočne praznike. Jaz sem še vedno bolehen, da skoraj nič ne morem;

zatorej Vam še nisem mogel poiskati kaj češkega ali poljskega. Če
záme kaj pišete, le prav kratko! Z Bogom! Vaš

V Celovci 17/3. 1869.

Anton Janežič, s. r.

28.

Dragi gospod!

S srčnim pozdravom pošiljam 5 gld. Jaz še vedno boleham.

Z Bogom!

Vaš

V Celovci 16/5. 1869.

Anton Janežič, s. r.

To je Antona Janežiča poslednje pismo do Jos. Podmilšaka. Iz
teh pisem se jasno vidi, kaj je bil Janežič Slovencem v obče in po-
sebnost še Podmilškaku.

(Dalje prihodnjič.)

Akvileja.

Spisal Simon Rutar.

(Dalje.)

Razven teh so imeli patrijarhi pa tudi svoje višje dvornike, ime-
nitne kneze, ki so opravljali tako imenovane „dvorne službe“:
dedni kómorniki so varovali patrijarhove sobe in zaklade;
dedni točáji so imeli pregledovati vinske kleti in natakati patrijarhu
prvo čašo pri slavnostnih gostijah; dedni stólniki nadzorovati kuhinjo
in namizno posodo ter podajati prvo jed na gostijah; in napósled dedni
maršali pregledovati konjušnice in nositi prápor pred patrijarhom.
Celó drugi samostalni vojvode so bili patrijarhovi dvorniki, ako so
imeli kako posestvo v patrijarhovini. Tako so bili n. pr. akvilejski
dedni točáji vojvode štajerski, ker so imeli na Furlanskem mesto
in okolico pordennonsko. Posestvo in čast sta prešla pozneje na
vojvode avstrijske, zatem na kralja češkega Otokarja II. in napósled
na Habsburžane. V znamenje svoje odvisnosti od patrijarha so
mu pošiljali vsako leto po dva jastreba v dar. Razven tega pa so
imeli še dolžnost patrijarha iz sužnosti reševati, kadar bi ga kak po-
svetni knez ujel, kar se je tudi večkrat pripetilo, n. pr. l. 1147. patri-
jarhu Pilgrimu I., l. 1162. patrijarhu Ulriku II.

Patrijarhi so imeli tudi kot deželni knezi svoje namestnike. Vi-
cedom („vicedominus“) je bil njih finančni minister, oskrboval je

njih imetje, pobiral desetino in dohodke od posestev ter pri sodnih dnevih naložene globe. Vojaški namestnik patrijarhov se je imenoval generalni kapitan. On je vodil deželne brambovce, plemenitaške hlapce in prostovoljne vojake, ako ni bil navzočen patrijarh sam. Ob času mira je moral posebno skrbeti za obrambo deželnih mej in za vzdrževanje trdnjav in utrjenih prehodov. Deželni maršal je bil najvišji sodnik v kriminalnih stvareh. Sodil je ondu, kjer ni bilo drugih sodnikov, ali kadar so ti zanemarjali svoje dolžnosti. Zlasti pa je moral paziti na takrat prav goste cestne razbojnike ter skrbeti za varnost skozi deželo potujočih trgovcev.

V posvetnih stvareh je bil patrijarh odvisen od ukrepov deželnega zbora ali furlanskega parlamenta. K temu so prihajali cerkveni in posvetni velikaši, pozneje tudi svobodni posestniki in poslanci občin. Ti so se zbirali redno vsako leto koncem majnika in sicer navadno pod milim nebom; izredno pa o posebnih prilika, kadar je pretila deželi nevarnost ali kadar je nov patrijarh prevzel vlado. Parlament se je posvetoval zlasti o deželni brambi, koliko vojakov naj dá vsako mesto in vsaka občina, in tako tudi o deželni varnosti pred cestnimi tollovaji. Brez parlamenta patrijarh ni smel napovedati vojske ali skleniti miru, niti zveze z drugimi vladarji ugovarjati ali razdirati, še menj pa razpisovati nove davke ali nove zakone. Ako je patrijarh prestopil meje svoje oblasti, hitro se mu je parlament uprl in zavrgel njegove naredbe. On je tudi občinam potrjal lastne pravilnike in razsojal njih pravde kot zadnja stopinja. — Pomniti pa je treba, da so pošiljali v ta parlament le furlanski kraji svoje zastopnike, nikoli pa tudi goriški, kraški in tolminski.

Akvilejska država je cvela najbolj za časa patrijarhov Ulrika I. (1085—1122), Pilgrima (1132—1161), Volfgerja (1204—1218) in Bertolda (1218—1251). Ali na vrhunci svoje slave je počela hirati in precèj naglo propadati. Patrijarha Bertrand (1334—1350) in Markvard (1365—1381) sta bila poslednja krepka vladarja, katerih povelja so se še splošno izpolnjevala po vsi deželi. Ali ves njih veliki trud, napraviti mir in red v deželi ter patrijarhovino zopet povzdigniti do nekdanje slave, ni obrodil nikakega sadu. Po njih smrti se je približevala akvilejska država skokoma poginu svojemu.

Jeden uzrok propada akvilejske države je bil že omenjen, ta namreč, da je papež imenoval večinoma tuje kardinale za patrijarhe, ki niso imeli v deželi nikake zaslómba in od sosednih knezov nobene pomoči. Odkar so začeli patrijarhi stanovati zunaj dežele, množili so se vedno bolj domači neredi in furlansko plemstvo je počenjaló, kar se

mu je poljubilo ter drzovito upiralo vsem vladarjevim naredbam. Tako krepko, podjetno in bojaželjno plemstvo bilo bi drugodi in pri drugih razmerah državne meje neizrečeno razširilo. Ali patrijarhovina je bila le pasivna, nedelujoča država, ki je skrbela samo toliko, da je svoje meje branila. Tako je moralo furlansko plemstvo svoji bojaželnosti zadovoljiti le s zasebnimi prepiri, krvnimi osvetami in cestnimi ropi. In to plemstvo (nekoliko longobarskega, nekoliko bavarskega in nekoliko tudi italijanskega izvora) bilo je zelo mnogoštevilno, mnogoštevilnejše, nego v kateri koli drugi državi jednake velikosti. To plemstvo se je bilo naučilo spoznavati svojo moč, svojo neodvisnost in trajnost nasproti vedno menjajoči se patrijarhovi vladi. Opazilo je tudi mnogotere napake, ki so jih zakrivali nekateri preveč posvetni patrijarhi. Zato je izgubilo vse spoštovanje do njih. Nekateri patrijarhi so bili po domačem plemstvu javno napadeni in mučeni (l. 1150.), ali pa celo ubiti (l. 1350.) in njih trupla oskrunjena.

Sosedne države so opazile, kako se godi v patrijarhovini in ničda, če so se hotele s tem okoristiti. Okoli in okoli so prežali vladarji na pogin akvilejske države. Na vzhodni strani so porabili goriški grofje vsako priliko za pridobitev kakega novega patrijarhovega posestva. Od severne strani so jo stiskali njih sorodniki koroški vojvode in pozneje njih nasledniki Habsburžani. Povoda jim je dalo ali resnično, ali pretvezno kaljenje kupčijskih zvez po furlanskih cestah, zaradi česar so zahtevali od patrijarha poročstva za mirno in varno trgovanje. In z izgovorom, da on tega poročstva ne more dati, posedel je avstrijski nadvojvoda Rudolf prvikrat že l. 1351. Vencen ob pontebanski cesti. Na zapadu so neprenehoma nadlegovali patrijarhove meje zlasti mogočno mesto Trebiž, ter gospodje Camino in Romano. Najhujši in najzvitější med vsemi temi sovražniki pa so bile Benetke, ki so si bile do l. 1331. že vsa patrijarhova posestva v Istri osvojile in Trst je odšel njih ropazeljni roki le s tem, da se je prostovoljno izročil varstvu avstrijskih vojvod (l. 1382). Tako je neizrečno mikalo kramarske Benetane tudi Furlansko, ker skozi nje je držala velika trgovska pot v slovenske dežele, na Dunaj in na Ogersko. Da bi si to deželo tem lažje osvojile, netile so domače prepire, podpihovale plemiče in mesta proti patrijarhu, in pomagale jim kljubovati mu. Obračajoč notranji razpor v svojo korist plačevale so dobro sebi privržene plemiče (n. pr. Tristana Savorgnana), ki so delovali za njih namene.

Akvilejska država se je bila v teku let preživela ter izgubila vse pravne temelje osnovne pogoje, iz katerih so jo bili nemški cesarji poklicali v življenje. Staroslavna Akvileja že dolgo ni bila več središče

te države, njena okolica zapuščena, zavoljo močvirja in slabega zraka zapuščena, tako da se je celó kupčija obrnila na drugo stran. Patrijarhovina ni bila nikoli lepo zaokrožena država, ni imela nikoli trdnih mej. V deželi ni bilo nikake varnosti več, tolovaji so prežali po vseh potih. Patrijarhova beseda je bila prazen glas, pravica je izginila in sodnike je mogel vsakdo podkupiti. Pojedina mesta so se začela proti patrijarhu puntati in med seboj napadati. Ljudstvo pa se je naveličalo take vlade in želelo izpremembe. Kaj čuda, ako je od notranjega črva izpodjedena in od zunanjih sovražnikov izpodkopana država napósled sramotno padla? Brez najmanjšega upora so posedle Benetke v letih 1418—1420 vso Furlansko, tudi Akvilejo in Tržič, ter razširile tako svojo oblast do podnožja goriških Brd in do Krasa pri Timavi. Zastonj je bilo ugovarjanje papeževu, zastonj žuganje bazilejskega cerkvenega zbora s prokletstvom: patrijarh Mezzarota se je moral l. 1445. odpovedati deželški vladi in skleniti z Benečani pogodbo, po kateri so mu prepustili Akvilejo z okolico, potem S. Vito in S. Daniele na Furlanskem, da je imel najpotrebnejše dohodke za svoje življenje.

VII.

Pri konci tega spisa oglejmo si še zgodovino in položaj mesta Akvileje v srednjem in novem veku.

Čeravno so ljuti sovražniki Akvilejo tolikokrat razdejali, vender bi se bila zopet vzdignila, ako bi se ne bile zdravstvene razmere v mestu in okolici tako zeló izpremenile. Znano je, da se akvilejska obala, kakor sploh vsa obala Jadranskega morja na severni strani Jakina počasi znižuje in da na ti strani morje poplavlja vedno več suhe zemlje. Blizu obale se delajo močvirja, ker morski tok izlive rek in kanalov napolnjuje s peskom in muljem, da se voda ne more svobodno izlivati v morje. Ob času plime, ali kadar puha silni jug, naraste voda zeló, stopi čez obalo in se zajezi za različnimi nasipi, tako da ob oséhi ne more nazaj v morje. Ko pa solnce taka močvirja izsuši, takrat se začne iz njih vzdigovati nezdrava para, ki okuži ves zrak in porodi razne bolezni. Zato pa ljudje iz takih krajev bežijo in še tisti, ki so iz katerega koli uzroka prisiljeni tam bivati, vsi so bleđi in potrti od mrzlice, da so podobni bolj senci, nego ljudem.

Pa morda še več od morske škodila je Akvileji tekoča voda. Karnijske in Julijske Alpe pripadajo tistim deželam, v katerih pada največ deževja v Evropi, ker na njih pušča jug največ vodene pare. V poprejšnjih časih, ko so bile omenjene gore še z gostimi gozdi prekrite, deževalo je še neizmerno več in bolj pogostoma. Zato so nastale

večkrat silne plohe in zavoljo teh strašanske povódnji. O taki povódnji pripoveduje Pavel Diakon okoli l. 585. (17. oktobra), da je bil po vsi górenji Italiji tako strahovit potop, kakor ob času Noeta; grmelo in bliskalo se je tako močno, kakor bi bilo v sredi leta. Jdnakih povódenj nam je zabeležila zgodovina še mnogo, n. pr. v letih 1271, 1327, 1400, 1434, 1450, 1490, 1522, 1592 itd. Zaradi tega so premenile reke svoje toke in opustošile vso furlansko nižino. L. 1490. prestala sta teči Nadiža in Ter (Torre) v staro Natiso pri Akvileji ter se obrnila bolj proti vzhodu in združila se s Sočo. Natisa je izgubila zavoljo tega več nego polovico nekdanje vode, ni bila več plovna in zato ladje niso mogle več do Akvileje. Silne vode so izpodkopale in zrušile mnogo hiš in še celó trdno zidanih cerkev; nanesele so na plodovita polja grušča in peska in prisilile stanovnike izseliti se.

Iz teh dveh uzrokov je postajala Akvileja in njena okolica vedno bolj prazna in zapuščena. Pa tudi neprijatelji v človeški podobi ji niso prizanašali. Ko so se bili l. 953. Bavarci spuntali proti cesarju Otonu I. in njegovemu polubratu Henrikmu Saškemu, katerega je bil cesar postavil za vojvodo na Koroškem in Bavarskem, potegnil je tudi akvilejski patrijarh Engelfrid s puntarji. Ali najedenkrat pridervi Henrik l. 954. pred Akvilejo, naskoči jo z veliko močjo, premaga in opustoši, nad patrijarhom pa se strahovito maščuje. Tako so tudi Madjari začeli že l. 902. pustošiti okolico akvilejsko. Odsle so jo obiskovali do malega vsako leto, ko so mimo hruli v Italijo plenit. Zlasti hudo so bili opustošili posestva akvilejske cerkve l. 981., ker je takrat cesar Oton obžaloval pustošenje akvilejske cerkve od strani nevercev ter ji daroval novih posestev, da se zopet opomore.

Novo življenje se je pričelo za Akvilejo l. 1027., ko je patrijarh Popon prenesel svoj sedež nazaj v to staroslavno mesto. Dal je oči-stiti mesto od razvalin in podrtij ter je ogradil z novimi zidovi, ali se vé da ne v tistem obsegu, kakor ga je imela Akvileja ob času Rimljanov. Popravil je ceste in polepšal trge, da sta se stara kupčija in obrt zopet povzdignila. Obnovil je tudi staro luko Pilo, tako, da je trgovina v Akvileji za nekoliko časa zopet oživila. Za svoje stanovanje je sezidal Popon velikansko palačo na mestu starega kapitola in blizu stolne cerkve. Od te palače stojita dan danes samó še dva stebra po konci. Tudi cerkev je vso prenovil in olepšal in sezidal poleg nje visok zvonik, ki še dan denašnji izpričuje veliko delavnost Poponovo.

(Konec prih.)

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

VI.

Popihavala je časih še mrzla sapa, ali solnce je že dobro grelo, in kadar je kdo le utegnul, šel je iz mestnega zidovja venkaj na plano, da se naužije čistega zraka in se veseli lepega majnika. Pomlajena природа buđi v človeku raznih mislij. Po zimi je, kakor bi bilo vse zamrlo, a vzpomladi, kakor da je z nova oživel. Tudi človek bo umrl, ali vzbudil se bode v novo življenje; vstal bode od mrtvih, kadar pride čas. Ta vera hrabri človeka, da lože prenaša nadloge tega svetá, pa ga tudi tolaži, kadar dragi prijatelji pred njim léžejo v grob; saj pride za vse dan vstajenja. Lepa je torej v Pragi navada, da spomin na vstajenje od smrti posebno praznujejo in se veselo spominajo dražih svojih ranjcih. Kakor na vernih duš dan, tako ti prvo lepo nedeljo majnika meseca romajo na grobe. Že na vse zgodaj so se slepci s svojimi orgljicami razpostavili ob cesti, ki pelje na groblje, a med njimi so medicarji razpeli svoje šatore. Brž ko je solnce razpodelo jutranje megle in zasijalo visoko na nebu, dohajali so od mestnih vrat ljudje, in čim dalje gostejše so bile dolge vrste pobožnih sprehajalcev. Pa saj ni čuda. Lep je dan, a gizdave deklice so že težko čakale, da se pokažejo v lepih novih opravah, in tudi moški gizdalini imajo radi lepe praznične dneve.

Grobje je bilo bolj podobno prijaznemu vrtu, nego počivališču mrtvecev. Ob potih zasajeno drevje je že ozelenelo, a na grobéh so, kakor na vrtnih gredicah pognale razne vzpomladanske cvetlice, in le križ z ravno spletenim vencem je pričal, da pod to grudo zemlje leži človeško truplo in čaka, da se zopet združi z duhom svojim. Sredi grobja je danes pod milim nebom stal oltar, a prostor okoli njega je zagradila častna straža oboroženih meščanov, da ne bi velika ljudska gneča motila duhovnika pri svetem njegovem opravilu. Skladno petje in glasba povzdigujeta redko svečanost, in ko je mašnik pred oltarjem zapel „gloria!“, izginilo je prav vsako znamenje, ki človeku na grobéh buđi žalostne občutke. Pa saj pobožna množica ni prišla, da toči solze, ampak da se veseli ónega dneva, ko bomo vsi zopet od mrtvih vstali ter se združili z dragimi svojci, ki so pred nami odšli odtod, pa tudi z novimi, ki bodo morebiti žalovali za nami.

Že je solnce kazalo poludne, ko se je svet jel gubiti proti mestu. Pavel, ki se je tudi udeleževal lepe pobožnosti, zaostal je nekoliko, da

poišče grobe nekaterih slavnih mož. V tem začuje znan glas, in ko se ozre, vidi za seboj Vinka v veliki družini. Bili so Vladivojevi in nekoliko znancev. Spredaj sta šli Božena in Zdenka, in poslušali, kar jima je Vinko prav živahno pripovedoval. Pavel svojega rojaka že davno ni videl tako zadovoljnega in veselega. Oči so se mu kar žarile od neke neznane sreče. „Kaj to pomeni?“ mislil si je Pavel, in ni mu dalo miru. Hitro se torej obrne, pozdravi Vinka, in ko se je bil uljudno naklonil in povedal, kdo je, pridruži se novim svojim znancom, ki so ga tako ljubeznivo prosili, naj bi šel z njimi. Vladivoj je kar stopil na njegovo stran in imel ga je toliko in toliko izpraševati, da mu je komaj sproti odgovarjal. Pavel je sicer bil jako postrežljiv in zgovoren, ali danes bi bil najrajši molčal in mirno opazoval slovenskega svojega tovariša. Dasi mu to ni bilo mogoče, vendar je sem ter tja ujel kako besedo, in bilo mu je toliko jasno, da Vinko nima uzroka biti tako vesel. Ne, da bi samega sebe precenjeval; saj je bil še preveč skromen in ponižen, ali motilo ga je nekaj drugega. Ni znal ločiti prijateljstva od prijateljstva, ne ljubezni od ljubezni. Beseda je ista, toda pomen je drug; a tega Vinko ni prav razumeval. Hudo se je motil, in bolj ko se je domišljeval, da je srečen, bolj je bil nesrečen. Ali na svetu je že tako; kjer ni jedne sreče, tam tudi ni druge. Pavel je takoj uvidel, da Vinko bolj nego kdaj poprej treba prijateljske pomoči in ukrenil je, da ga ne bode samega pustil sovražni njegovi usodi. Prav vesel je torej bil, da ga je Vladivoj povabil, naj bi večkrat prišel k njemu na dom, da se bolje seznanijo in sprijaznijo. Obljubil je, da pride in bil je mož beseda.

Kakor prej v kavarni „pri češki kroni“, tako sta se Pavel in Vinko odslé shajala pri Vladivojevih; ali njijini pogovori so bili drugi. Malokdaj sta bila sama, a če sta bila, Pavel ni vedel, kako bi začel, da bi prijatelju odvzel njegovo zmoto, le-tá pa je besedo vedno napeljeval na druge stvari, kakor bi se hotel izogniti neljubemu razlaganju. Tako je minulo nekoliko tednov. Vinko je bil ves slep in dolgo ni hotel uvideti, zakaj mladi trgovec Jaromir tako pogostoma zahaja k Vladivojevim, in zakaj se z nobenim drugim toliko ne meni, kolikor z Boženo. Napósled pa se mu je vendar jelo nekaj dozdevati, in akopram je tudi zdaj še bil uverjen, da Božena ne mara za Jaromira, vendar mu je to malo spoznanje vzbujalo hudih srčnih bolečin. Jaromir mu je bil vedno v mislih, kar videti ga ni mogel, in vendar ga ni pustil iz vida, ampak povsodi ga je zalázoval in iskal prilike, da bi se nad njim maščeval; a zakaj in kako, tega niti sam ni védel. Vladivojevi so kmalu zapazili neko izpremembo na Vinku,

toda mislili so, da ima žalostna poročila od doma, ali da ga morebiti tarejo znane skrbi za vsakdanje življenje. Niso silili vánj, da bi jim potožil svoje nadloge, saj so védeli, kako je občutljiv; le sploh so ga tolažili ter prav lepo ravnali ž njim, da bi ga zopet spravili v dobro voljo.

V tem je bil v Pragi velik pevski shod. Iz vse Češke in Moravske in celó z Dunaja so prišli češki pevci; zabave in „besede“ so se vrstile druga za drugo, a za nedeljo popoldne je bila napovedana veselica na žofinjskem otoku. Med množico tujih gostov je Pavel našel tudi dva Slovence in kar brez sape pride z veselim poročilom k svojemu tovarišu in pravi:

„Vinko, ali véš kaj novega?“

„Ne vém.“

„Z dunajskimi pevci sta prišla tudi dva slovenska dijaka. Dogovorili smo se, da pojdemo jutri popoldne skupaj na kakšen vrt zunaj mesta, kjer bomo bolj záse in se bomo po domače menili in poveselili. Prišel sem ti povedat, da bodeš ob dveh že pri „češki kroni“. Torej nikar ne pozabi.“

„Prav žal mi je, ali ne morem priti.“

„Zakaj ne?“

„Obljubil sem Vladivojevim, da pojdem ž njimi na žofinjski otok.“

„Kaj za to; saj jim lahko odpoveš.“

„Ne morem, preveč bi bili razžaljeni.“

„Kaj bi bili razžaljeni! Le povej jim, da nas je več rojakov, ki bi bili radi malo sami záse, a zvečer da pridemo vsi skupaj k njim na žofinjski otok.“

„Ne morem, pa ne morem.“

„To je čudno, da ne bi mogli nekoliko ur biti brez tebe; saj bodo gotovo imeli še drugo družčino. Ali pojde Jaromir tudi ž njimi?“

„Tudi.“

„Ti torej nikakor ne moreš iti z nami?“

„Nikakor ne.“

„Z Bogom!“ zavrne Pavel in nejevoljno odide. Kakor hitro je videl, da je Vinku na poti Jaromir, a ne Vladivojevi, védel je tudi, da bi bilo zastoj vsako dalnje nagovarjanje.

Ko je v nedeljo popoldne solnce šlo za goro, stopali so Pavel in njegova rojaka zopet proti mestu. Po ulicah so gorele že svetilnice, dnevni hrup se je polegel, in le tu in tam si srečal kakega posameznega človeka ali pa očeta in mater, ki sta se z utrujenimi in zaspanimi otroki počasi vlekla domóv. Bolj živo je bilo ob bregóvih reke Vltave. Prelepi ta kraj zlate Prage je pokrivala sicer tudi že temna noč, ali

sredi šumečih valov se je svetilo za temnimi sencami visokih dreves, kakor v raji kake pravljice iz jutrove dežele. Sladki glasi petja in godbe so še bolj povečevali to čarobno svetlobo, ki je človeka tako ljubko in milo vabila k sebi. To ti je žofinjski otok, kjer so se k slovesu še jedenkrat zbrali češki pevci, predno se razidejo.

Le-sem je Pavel privédel dunajska svoja gosta, da ja seznani z rodoljubno rodovino Vladivojevo. Dolgo so se stiskali skozi gосто množico ljudij, predno so našli óne, katerih so iskali. Pod košatim kostanjem so sedeli vsi skupaj okoli velike okrogle mize in bili so dobre volje. Zdaj je kaj povedal ta, zdaj óni, le Jaromir in Božena sta med seboj tiho šepetala, kakor ne bi čula, ni videla, kar se godi okoli njiju. Ko je Pavel seznanil češke in slovenske svoje prijatelje, bilo mu je prvo vprašanje, kje je Vinko. Vsa družba umolkne, Vladivoj pa prime Pavla za roko in ga véde na stran. Tu mu jame tožiti:

„Dragi prijatelj, kaj bo z Vinkom? Ves čas, kar smo tu, nosi se tako čudno, da bi človek rekel, da ni zdrave pameti. Ničesa ne govori, ampak kar tih je in v jedno mer zre v drevo; na to zine nekoliko nerazumljivih besedij, ogleda se okoli po družčini, vstane, izgine, a čez nekoliko časa se zopet povrne in zopet se véde čudno, kakor prej. Že sem se bal, da ne bi, zmešan kakor je, skočil v vodo; ali ni je nevarnosti, voda je plitka, in danes ga itak na vsem otoku ni kraja, kjer ne bi bilo blizu ljudij.“

Pavel se ni nič čudil, saj je že davno ugenil, kaj je Vinku. Tolazil je Vladivoja, da je Vinko večkrat tako otožen in da ga bo že zopet minulo, a za danes, da ga bo sam izkusil razvedriti. Vladivoj se je na to povrnil k mizi, Pavel pa je šel iskat izgubljenega prijatelja. Našel ga je ob vodi. Slonel je na pregraji ter gledal, kako so se mokri valovi svetili od vzhajajočega meseca, v tem, ko je z desno roko sukal majhen ženski solnčnik.

„Vinko!“ nagovori ga Pavel.

„Oj, Pavel, ali si ti?“

„Prav sam jaz sem, kakor vidiš.“

„Kje pa sta Slovenca z Dunaja?“

„Pri Vladivojevih sem ja pustil, dokler ne najdem tebe. Kaj pa počneš tukaj?“

„Šel sem se malo hladit. Pod drevjem je danes od tolike množice ljudij presoparno, pa tudi plinovi plameni zelo blišče.“

„Čemu ti je pa ta solnčnik?“

„Boženi je padel na tla, pa sem si mislil, mogel bi ga kdo vzeti, ali pohoditi, in pobral sem ga.“

„No, dobro! Zdaj pojdi, da vidiš naša rojaka, prav rada bi te poznala.“

Vinko se nič ni obotavljal, ampak kar šel je. Nova slovenska družina mu je dobro dela; kmalu je oživel in bil je vesel, kakor bi bil vse pozabil. Pa saj ga ni motil Jaromir, ki se je z Boženo šel malo sprehajati v luninem svitu.

VII.

Bilo je po leti in solnce je že prav hudo pripekalo. Šolsko leto se je bližalo koncu; vseučiliški dijaki so po malem jeli odhajati, ali pa so se pripravljali za preskušnje, ki so jim imele uglasiti težavno pot skozi življenje. Skoraj vsak je nekako mirno gledal v prihodnost, ki se mu je kazala v najlepšem svitu in mu obetala toliko in toliko. Le Vinko nikakor ni bil miren. Bil je podoben nesrečnemu mornarju, ki se je obupno oklenil zadnje deske razbite ladje, da se ne bi utopil v razburjenih valovih, ki so ga neusmiljeno metali sem ter tja nad neizmernim brezdnom. Okoli in okoli je bila gosta tema, a če se je zdaj pa zdaj zabliskalo, pokazale so se mu le še večje groze. Videl je pred seboj trdo skalo, ob kateri se je pénilo razkačeno morje, in videl je, da ga skoraj za gotovo čaka smrt, kjer bi se mogel rešiti, da mu je usoda mila.

Toda Vinku usoda ni bila mila. Ko bi Božena čutila, kar je čutil on, še bi se mogel rešiti, dosegel bi svoj namen in dvakrat srečen bi se ž njo povrnil v lepo domovino svojo, kjer bi potem s tem večjim veseljem učil in budil bistroumni narod svoj. Lepe so bile te sanje, ali bile so samó sanje. Božena je bila Jaromiru že obljubljena nevesta, in dasi še nista bila očitno zaročena, vendar le slepec ni videl, da sta že svoja. Takšen slepec je do zadnjega bil nesrečni Vinko, ki ni in ni hotel videti, kar je vsakemu bilo jasno. Ali napočil je tudi njemu dan spoznanja. Božena se ga je jela čim dalje bolj ogibati, in če jo je nagovoril, komaj mu je odgovorila, ali pa se je hlinila, da ga ne čuje. Nekega dne pa je Vinko zasledil pisemce, ki ga je Božena pisala Jaromiru. Zdaj še le je do dobrega uvidel, kako strašno se je motil. Kar kri mu je zastala v žilah in bil je bleđ kakor zid. Zdelo se mu je, da ga bode zadušilo; pretesno mu je bilo v sobi, bežal je venkaj, venkaj iz hiše, venkaj iz mesta, in še le daleč zunaj na grobji se je zopet zavedel. Grobi in križi so ga vzdramili in mu obudili drugih mislij; spominali so ga, kako vse mine na tem svetu, in da bo tudi nesreči njegovi kdaj konec. Na novem grobu je videl klečati mlado ženo v črno oblečeno. Tudi njo je hotelo zadušiti; bridke solze je točila in močila zemljo, ki

je krila blagega soproga, a poleg nje je klečalo troje malih otročičev. Kaj bo reva ž njimi! kam bo ž njimi! In vender bo vse treba preživiti, in za vse bo morala odgovarjati pred Bogom in pred možem svojim. V večjih nesrečah družih mora človek svojim nezgodam iskati tolažila in tudi Vinka je nekoliko potolažila nesreča mlade vdove.

Že je bilo pozno po noči, ko se je Vinko tiho prikradel domov, da ne bi nikogar vzbudil iz trdega spanja. Dolgo ni mogel zaspati in še le, ko se je že delal dan, zatisnil je trudne svoje oči. Zdaj pa so ga mučile težke sanje in niso ga zapustile, dokler se ni zopet vzbudil. Vladiovoja ni bilo več doma. Vinko je hitro vstal, zaužil zajutrk, ki ga je čakal na mizi, in izginil je zopet, da ga nihče ni videl. Še je kipel v njegovem srci in sovražil je ves svet; ni mogel videti živega človeka in šel je zopet k mrtvecem iskat tolažbe. Zopet se je pozno povrnil, a tretji dan je že na vse zgodaj izginil z doma. Vladiovoja je jelo skrbeti. Nikakor si ni mogel razjasniti čudnega Vinkovega vedenja; nihče mu ni vedel povedati, kam hodi.

Opoldne so sedeli vsi skupaj pri obedu in užalilo se jim je srce, ko Vinka zopet ni bilo med njimi. V tem zaškripljejo vrata Vladiovoje sobe. Kdo drugi, nego Vinko, mogel je o ti uri priti domov. Vsi so umolknili in čakali, če bode prišel k obedu. Ali ni ga bilo. Zdajci vstane Zdenka in gre, da bi ga poklicala. Vinko je ležal na postelji in gledal v zid. Zdenka stopi tiho k postelji in ga ljubeznivo vpraša:

„Gospod Vinko, kaj Vam je, ali ste morebiti bolni?“

„Stráni, stráni od mene! Jaz ne ljubim Vas, jaz ljubim Boženo!“ zakriči Vinko kakor besen, da se je razlegalo po vseh sobah.

Zdenki je rudečica zalila obraz. Hudo razžaljena je šla iz sobe, v katero je bila ravnokar prišla s tolikim prijateljskim sočutjem. Dobri ljudje so kar ostrmeli, ko so čuli, kaj je uzrok, da se je Vinko zadnji čas tako čudno vedel. Smilil se jim je do dna duše, in vender si niso vedeli kaj. Vladiovoj je iskal najlepših besedij, da bi vsaj nekoliko potolažil prijatelja svojega, ki ga je tako iskreno ljubil, pa vse zastonj. Kar koli bi mu rekel, kar koli bi ga povprašal, Vinko ni odgovarjal ničesar, ampak v jedno mer je ponavljal besede:

„Pustite me, pustite me, jaz ljubim Boženo!“

Napósled je Vladiovoj uvidel, da bode najbolje, če ga puste na miru, in šel je po opraviilih svojih. In res je tako bilo najbolje. Vinko je utihnil in čez nekoliko časa jo šel zopet od doma. A kam je šel? Šel je tja, kjer je krvavečemu njegovemu srcu bilo najljajše, šel je od jednega grobja na drugo. Kakor bi ga kdo preganjal, bežal je proti Višehradu.

(Konec prihodnjič.)

Popotni spomini.

Spisala Lujiza Pesjakova.

(Konec.)

Ko je parobrod hlapel okoli klina med Intro in Pallanzo, izginil je očarovalni prizor, a skôraj se prikazal iz nova, iz nova dušo z neizrečnim čudom napajajoč. Zdaj naju je iznenadejala Isola S. Giovanni, katera se že šteje k boromejskim otokom. Razsežnemu šopu cvetočih rož podobna, vzdiguje se iz šumečih valov — kitica, ki je bila izpadla pri stvarjenju svetá božjima rokama!

V Pallanzi sva ostavili parobrod in tudi elegantno dvojico, za vselej, kakor sva mislili vsaj. Pallanzo je imenitno, boromejskim otokom ravno nasproti ležeče mesto. Povekšati sva si hteli veselje denašnjega dné in tem načinom dali veslati se v čolnici na Isolo Bello. Deset gondolirjev se je nama takoj ponudilo. Izbrali sva si nov, rudeče tapeciran čolnič. Platnen baldahin se je obločil čez naji, prijetna senca naju hladila in presrečni sva odrinili od bregá. Nepopisno lepo je bilo plavati med kristalnimi valovi in kopati si dušo v radosti opiraje okó na velekrasni Simplon!

Pokojno se je zibal od konca čolnič in z lahкими udarci je delilo veslo mirno valovje, a pri Isoli Madre se je vzdignil hipno močan veter in nekako nedostojno je začela plesati mala gondola. Prestrašeni sva gledali veslarja, čvrstega mladega Italijana, toda on se je smijal, zagotavljajoč, da je „oggi un tempo da principe, il lago calmo quanto mai“. Na to „kalmirali“ sta se tudi „le due principesse“ in kakor se človek vsemu privadi, privadili sva se tudi medvé „maretti“ na Lagu Maggiori.

Uro pozneje sva bili na Isoli Belli, najjužnejšem boromejskih otokov. Na južni strani Isole Belle leži Isola Madre in med obema proti zapadu Isola dei Pescatori. Proti severju Isola S. Giovanni, ki nama je naslajala oči z nebrojnimi svojimi rožami že pri Pallanzi.

Najživejša pesniška fantazija ne bi si mogla izmisliti kaj lepšega nego li te otoke sredi okolice, ki je uzor veličanstva in miline. Najkrasnejša krasnih otokov je, se vé, la Bella, prava ljubljenska prirode. Imenoval jo je Jean Paul „urešeni prestol vzpomladi“. Tako je, res, in zatorej se vzpomlad z Isolo Bello nikdar ne loči. Na tem blagoslovljenem mestu razvija ona vse svoje čare, tukaj ji ni prikračena nikoli najmanjša njenih pravic, tukaj ji hladé najmilejše sapice zorno lice in z vonjavo napojene, razširjajo daleč po jezeru glas vzpomladne divne lepôte.

Sredi otoka je sezidana ponosna graščina, ki véde na vrte, kakeršnih menda na vsem svetu ne najdeš enakih. Na deset teras dvigajoč se visoko čez jezero družé v sebi vse, kar le more podajati rastlinstvo tropiških dežel. Vitka cedra, katere dom je libanska gora, ukoreninila se je tam poleg velikanske banane, bombaževca in indijanskega kruševca. Palma, ki je čula šumenje svetega Ganga, zelení sredi lavorjevih in mirtnih goščav. Ozbiljna cipresa se druží prijazni oljki. Manjolija, pomeranča in limona polné vzduh z najslajšimi vonjavami. Aloje in inostranske rastline poganjajo čudovito svoje cvetje v dupljah, ki so od vrha do tal obložene s svetlimi školjkami. Povsodi vodometi, kipi in hladni prostori z gostim bršljinom obrasteni, kjer se čuje grgukanje grlic in večna melodija, ki jo prepevajo jezerski valovi. Prehodili sva teraso za teraso, na vsaki novim čudom se čudeč. Razgled od najvišje je neizrečno krasen. Obžalovali sva samó, da švicarskih ledeníkov od Isole Belle videti ni, visoke pred njimi dvigajoče se gore toške doline jih zakrivajo.

Dospevši na Isolo Bello sva se bili najprej okrepčali v hôtelu „Delfino“. Kosili sva pod senčnimi drevesi na prostoru pred hôtelom. „Risotto“, „frittura“ in „giardinetto“ so bili izvrstni, taki, kakeršne umejo pripravljati samó v Italiji. Napotivši se potem v graščino in na vrte, stopili sva jedva v stebrišče pred graščino, ko zagledava tamkaj sedečo dvojico. Kdo je bila? Mlada gospá in pokašljujoči gospod. Lepša je bila nego li kedaj poprej. Popotnih oblačil in širocega florentinskega slamnika se je bila iznebila in imela je jako ukusno in elegantno salonsko obleko. Vejica mladih rož se je zibala na temnih kodrih. In nje črne oči, kako solnčne so bile, kako prijazno so se nasmihala cvetoča ustna! Ubogi gospod je bil bled, molčéč, apatičen in zavit kakor vselej v sivi svoj pléd. Stanovala bodeta na otoku, mislila sem sama v sebi, spomnivši se popotne robe, ki je bila nakopičena pred „Delfinom“. V pritlično graščinsko sobo sta šla zdaj, tja, kjer leží zapisnik tujcev. Čitali sva potem v veliki knjigi, črnilo še ni bilo suho: „le Comte et la Comtesse d —“ ne, slavneg, visokoaristokratskega imena nehčem zaznamenovati, indiskretno bi utegnilo biti. A jasno mi je bilo, kaj je primoralo gospó družiti rožnato svoje mlado življenje z ónim hirajočega možá. Eppure — Poveretta!

Proti osmi uri z večera je naji vzprejel parobrod „Urbano“. S težkim srcem sva se ločili z blaženim otokom, z urešenim prestolom večne vzpomladi. Do konca svojih dnij mi bode živ stal pred očmi!

Vožnja v hladnih večernih urah je bila čaro-mila. Nebno razsvetljenje táko, da so se valovi lésketalí v vseh bôjah mavričnih. Ob deseti

uri sva bili v starem mestu Arona. V lepi sobani gostilne „Italija“ se nama je skoraj sanjalo o tem, kar nama je bil podaril nepozabljivi dan. Vso noč sem hodila po palmovih in cedrovih logéh, temno-modro valovje je šumelo okoli njih in vánje je trosilo nebó blesteče svoje zaklade.

Za rana sva vstali drugi dan in sprehajali se na obali jezerski. Na neki višavi blizu Arone stoji velikansk, znotraj ótel in iz rude lit kip S. Karola Boromejskega. Vánj hodijo popotniki in celó gori v glavo svetnikovo se plazijo.

Ob ednajstih sva se odpeljali z vlakom. Železnica se vije poleg južnega konca jezera in prestopi Tičino. Pri Sommi je dejal jeden sopotnikov: „Tukaj je nekoč premagal Hanibal Scipijona“. Zaspano so se ozirali tovariši po golem, širnem polji. Bodi si, dejala sem sama v sebi. —

Peljali smo se sedaj čez plodovito lombardsko raván, ki je vsa obsajena s koruzo, z orizom in z murvami. Na vse strani, kamor seže okó, vijó se s grozdem obložene brajde. A vse to se mi je zdelo tako prazno in dolgočasno, brez luči in brez bóje v primeri z rajskimi slikami, ki sem jih gledala v ravno minulih dnéh, da mi je ugajalo, ko je ob jedni uri vzkliknil konduktér: „Milano!“

Vinska modrost.

Posnetke priobčuje J. Trdina.

21. Naši spredniki niso pridelovali nič vina. Za maše so je morali kupovati jako drago v dalnjih deželah. Prišel je k njim mlad, neznan berač. Poleg stare svoje navade so ga lepo vzprejeli, pogóstili in prenočili. Pred odhodom jim velí: Bog vam plati! Za povračilo vaše do-brote puščam vam to-le dragoceno trto. Zakopljite jo tako pa tako in prinesla vam bo neizmerno korist, da mi boste gotovo do smrti hval-ležni. Čez trideset let se vidimo zopet. To rekši se berač poslovi in odide. Ta trta je bila vinska; ali naši dedje, ki je niso še nikoli videli, mislili so, da je nekak srobót in so se ji smijali. Dejali so, da se od nje ni nadejati nobenemu dobičku in da ni za drugo rabo nego k večjemu za tepežkanje. Res čudno je bilo to, da je obšlo vsakega, kdor jo je prijel, neudržno hrepenenje, da bi ž njo koga udaril. Predno je minulo četrť ure, jeli so si jo trgati jeden družemu iz rok in se ž njo mlatiti. Hišnega gospodarja pretep ujezí, da pograbi trto in jo vrže

skozi okno na cesto. Tamo jo najdejo in poberó otroci in zdajci se začno tudi oni napletati ž njo. Nabijali so se, dokler so vsi jokali in se zvijali od bolečin. Mož skoči k njim, vzame jim vražjo trto in jo dá ženi z ukazom, naj jo précej sežgè. Ona se zadere: Zaradi tega spaka že ne grem netít ognja. Gospodar zagrmí: Moraš. Žena neče in neče. Jela sta vpiti in se oštevati in prepir se je končal s tem, da je srditi mož uporno babo s trto prav dobro namahal. Zdaj se je domislila svoje neumnosti in rekla, kesaje se: Prav se mi godí. Da sem zagrebla trto po beračevem opominu, ne bi bila danes tepena. Še isti hip jo je nesla za hišo in jo zakopala v rahlo zemljo, kakor jo je poučil neznani tujec. Trta se je prijela in rodila obilo grozdja. Iz jedne je prišlo s časoma mnogo stotin trt; Dolenjci so naredili vinógrad do vinógrada; v dveh desetkih let ni bilo nobene górice več brez trsja in vinskega hrama, brez veselih pivcev in pevcev, brez samopašnih šal in hrupnih kratkočasnic. Mnogo vina se je popilo domá, prebitek se je prodal Gorenjcem in cerkvam po vsi deželi. Mnogo koristi je prineslo vino dolenski krajini, ob enem pa tudi mnogo grdih napak in nerodnostij. Kakeršna je mati, taki so radi tudi otroci. S trto so prišli v Dolenjce pretepi, še stokrat hujše boje pa je v nemal povsod njen razposajeni, vrtoglavi zárod. Čez trideset let se je berač vrnil in Dolenjci so ga vzprejeli s tako čestjo, kakor bi se bil oglasil pri njih sam dunajski cesar ali rimski papež. Napravili so mu gostbo, ki se je vršila brez presledka štirinajst dnij in nočij. Da ni manjkalo pečenke, izpraznili so se vsi kúrniki in golobjaki. Namesto majolik stali so po mizah kabli in kupice so namestovali pivcem kôrci in lonci. Tako burnega in neskončnega veselja ni učakala dolenska stran še nikoli, od kar jo je Bog ustvaril. Vsa grla so ohripéla od glasnega petja in vriskanja, vse noge opešale in otrpnile od neprestanega plesanja, skakanja in pribijanja. Berača so hvaležni Dolenjci skoraj zadušili s poljubovanjem in objemanjem. Vsi od prvega do poslednjega so pili ž njim brátovščino in več nego stokrat jim se je moral zakleti, da bo ostal do smrti pri njih. Obetali so mu in se rotili, da bodo skrbeli zánj bolje nego za svoje očete in matere, žene in otroke. Mož je bil od tolike ljubezni in sreče ginen, da je jokal kakor otrok. Žal, da so jeli tako hitro siliti na dan pogubljivi škratci, ki se skrivajo in prežé v vinu na lahkomiselne veseljake. Predno se je gostba končala, jele so leteti zadirčne besede, zabavljice in psovke; obča zloga se izprevrže v občo nezlogo, bratovska prijaznost v peklensko sovražnost. Za hudimi besedami so prišli kmalu še hujši udarci, veselo zbirališče se izpremení v tožno, krvavo borišče. Brez težkih ran ni ostal noben pivec, niti berač, katerega so slavili. Pijani

negodniki so mahali po njem od vseh strani, dokler je slabotni starček onemogel in se zgrudil mrtev na zemljo. Táko povračilo je vzprejel od Dolenjcev njihov največji dobrotnik in prijatelj, zato ni čudo, da je vzel Bog ž njih vinstva blagoslov svoj in da so zdaj mnogo večji reveži nego Gorenjci, ki ne pridelujejo nič kaplje vina.

22. Na Dolenjskem je bila silna povódenj. Sava in Krka, Mirna in Temenica so stopile čez bregove in zalile vse doline in tudi nižje gore. Ljudje so z večine potonili; tisti, ki so se rešili na kak visok hrib, poginili so od straha in lakote. Živ in zdrav je ostal samó jeden človek, Stražan Lovrè. Pobegnivši v Gorjance je našel vinsko trto in jo milo prosil, naj bi mu pomagala. Trta je dejala: Ker imaš váme toliko zupanja, bilo bi grdo, ko te ne bi hotela uslišati, ali brez pogoja ne pomagam nikomur. Rodila ti bodem vsak dan toliko grozdja, do ne boš trpel nič lakote in si boš življenje lahko ohranil, dokler upade voda in si boš mogel za potrebno jed skrbeti sam. Za to dobroto pa mi se moraš zakleti v ime svoje in vseh svojih naslednikov, da boš ljubil mene in mojega sina bolj nego vse druge zemeljske sadeže in darove in da boš odredil v ti ljubezni tudi otroke in vnuke svoje. Sadil me boš povsod, brez razločka, če je kraj záme pripraven ali ne: torej ne e na prisojnih góricah, ampak tudi v mokrih nižavah, kjer me bo poparila slana, na visokih hribih, kjer bom pozebla, v hladnih jarkih, kjer ti ne bom mogla dati sladkega grozdja, in na strmih rebrih, kjer mi bodo odnašali prst nalivi in hudoúrniki. Z mano se boš bavil in ukvarjal, če boš imel tudi čez glavo drugih potrebnejših opravkov, ki bi ti prinesli več dobička od mene. Bo ti kazalo, da prikupiš k svoji kmetiji kak travnik, gozd ali njivo, ali ti ne boš smel poslušati svoje pameti nego boš potrošil zadnje svoje krajcarje za kósec vinógrada, da si boš imel od njega več izgube nego dohodka. Moje vino boš hodil pit ob praznikih in delavnikih. Vest te ne bo smela nič gristi, da boš zanemarjal zaradi njega božjo službo in svojo rodovino. Kadar te bo pritisnila sila za denar, prodal boš rajši vsako drugo stvar, tudi zadnjo srajco nego preljubo svojo vinsko górico. Pri polni majóliki se boš kratkočasil v svojem hramčku po zimi in po leti s prijatelji in ljubici, če prav boš dobro védel, da boš zapravil s temi veselici ves svoj imetek: hišo, kmetíjo, vinógrad, pamet in dušo svojo. Prisézi, da boš izpolnoval vestno in na tanko te pogoje. Ali gorjé tebi in naslednikom tvojim, ako jih prestopite! Vse vode se bodo napele in poplavile ne le ravnine in doline, ampak tudi najvišje gore. Iz valov ne bo móči nikamor pobegniti, brez milosti bo moral poginiti ves dolenjski rod.

Ubogi Lovrè, ki se je bal smrti, ni pomislil, kako pogubni so ti pogoji in je prisegel vse tako, kakor mu je velela trta. Rešil si je s tem res življenje, ali nakopal je brez števila nadlog in rev svojim naslednikom. Poleg prisege, ki jih veže, mora jim biti vinstvo prva in glavna skrb in zabava, zaradi njega zanemarjajo polje in živinstvo, obrtnost in trgovino. Od tod izvira vsa njihova ubožnost in nesreča. Modri možje jih zaman učé, da bi se poprijeli umnejšega gospodarstva. Oni v odgovor kimajo z ramami in velé: Vse ni za vsacega; kar bogatí Gorenjca in Štajerca, ne bi koristilo Dolenjcem, temveč jih ugonobilo. Vsekako je stokrat bolje in pametneje, piti cvíček in stradati, nego izneveriti se dedovi prisegi in — utoniti!

(Konec prihodnjič.)

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Dalje.)

Neta 1876. izdá Turgenev roman „Novino“, kateri je gotovo najznamenitejše delo njegovo. Teoretični nihilizem, kakeršnega nam je naslikal v „Očetih in sinovih“, izpremenil se je v letih tekočih že v praktično zvrševanje nihilističnih načel: beseda je postala mesó. Nihilist „Očetov in sinov“ hotel je z literarno-akademiško kritiko vseh naprav dati duška nezadovoljnosti svoji; nihilisti v „Novini“ pa hočejo prepričanje svoje tudi v dejanji pokazati in nabirati privržencev svoji zastavi. Njih pomagála so iz prva čisto mirna in nedolžna: oni se ravnaajo po Bakuninovem gaslu „idti v naród“, katero menijo izpolnovati s tem, da zahajajo med narod, delé in razširjajo med njim evangelij prepričanja svojega ter posebno izkušajo otrgati ljudstvo žganjarijam in vzgojiti v njem zanimanje za politično in socijalno življenje. V tem se oni razločujejo ne malo od nihilistov šestdesetih let. Oni zapuščajo svoja mesta v uradih, v društvu, trgajo vezí, ki jih vežejo z družinami in prijatelji svojimi in se ponižujejo k narodu, za katerega odslé delajo in živé. Možje postanejo rokodelci ali trgovci, največ pa učitelji, da bi si zagotovili svoj vpliv na mladino; žene pa hodijo delat v fabrike in

na polje, povsod razširjajoč seme prepričanja svojega. Nihilisti šestdesetih let sicer naroda niso sovražili, ali tudi posebno zanimali se niso zanj. Radi so bili od njega ločeni in ponosni na svojo omiko, katero so na zunaj izkušali pokazati s tem, da so nosili možje dolge, ženske pa — kratke lasé. Ta sebičnost je torej ponehala in začelo se je svoj hasek menj ceniti, nego blaginjo vsega naroda: zato je bilo treba otresti se šopirnega samoljubja in stopiti med narod, „idti v naród“, da se tam pridobi novih privrženecv. Nihilist, kakor ga slika Turgenjev v „Novini“, vrže se radovoljno v boj z zadregami, nevarnostimi in potrebami, in od vsega ima za plačilo le svést, da je sam res nekaj storil za človeštvo in svobodo.

Junak „Novine“ je Neždánov, idejalna natura, dovršen sanjač, kateremu se zibljejo v duši najrazličnejši občutki in raznovrstne misli brez miru, doslednosti, prestanka. Naraven sin bogatega kneza je, in bratje plačujejo mu malo letnino. Kretanje in govor izdà takoj njegovo plemenitaško rojenjé, in ravno spomin o tem neti v duši njegovi smrtno sovraštvo do privilegovanih stanov. Z odločilnim dejanjem hoče dati duška temu sovraštvu. Bazarov veruje le v pozitivno in koristno; vse življenje domišljije mu je le „romantika“ in poezija — nezmisel; Neždánov pa ni tako „trezen“; on prekini revolucionarno svoje delovanje ter se udá lepim umetelnostim in celó sam zлага pesni.

V začetku povesti ga nahajamo v revnem stanovišči; poleg njega je nekaj čudnih tovarišev; vsem se vrti po glavi misel ob vstaji ruskega naroda. Ali ta misel je jako nejasna, zmešana, podobna kalni vodi. Vkupe jih drži le želja, stopiti iz svoje nedelavnosti in ničnosti, kakor si že bodi. Ali zato nima družba denarja, kar je tem neprijetnejše, ker sta dva privrženca, neokretni Ostrodumov in tovarišica Mašurina, skrivaj poklicana v Moskvo. Ravno ko se posvétujejo, kako bi se izvili iz zadrege, pride jim pomoč; prikaže se aristokrat in diplomat Sipjagin, ki vzprejme Neždánova za domačega učitelja svojemu sinu. Vsi se razveselé, posebno sarkastični palčnik Paklin, ki pričakuje od Neždánova, da bo odslé mogel aristokratsko družbo, njih najhujšega sovražnika, natančneje spoznavati in se tem krepkeje pripravljati na boj. Neždánov pride v krog, po polnem nov, kjer je doma eleganca, bogastvo, lepota, hladna prijaznost: in ravno to mu je najzoprnejše. V Sipjagini hiši je vse sama spodobnost, vsaka beseda premišljena. Sipjagin vedno trudi, da bi se obdržal na društveni svoji visokosti in bi zamoril v sebi in drugih vse, kar bi utegnilo biti nepravilno in nevarno: saj je on — ministerski kandidat! Dobrovoljen je in zmeren, v dvojbenih slučajih hoče vedno hoditi po zlati srednji poti! Soproga njegova Va-

lentina Mihajlovna je iz tistih žén, ki hočejo vsem biti po vseči ter ne morejo zabiti nekdanje svoje lepote, ki vedno koketujejo in nikdar ne greše: saj mir srca jim je nad vse! Tam najde Nežđánov še laskavega in na videž prijaznega fevdalca Kalomejcóva, ki pa hrani v svojem srci veliko ošabnost in surovóst. Vedno je pripravljen, tepsti se z reformatorji in revolucionarji za obstoječo ustavo, in kmetje so mu — uboga para! — Da vtis tega sveta na Nežđánova ni bil prijeten, misliti si je lahko. Te gladke, naučene oblike in tista prijaznost, s katero se vsi obnašajo proti njemu, zbégajo ga le in moré. Ali tu najde v Marijani, Sipjaginovi netjakinji, ubogi, zapuščeni deklici prijazno bitje, katerega se oklene. Ona mu odpre zdravo in krepko dušo svojo in ga nauči, vse v hiši prezirati. Ž njo pridóbi Nežđánov novo privrženko za stranko nezadovoljnikov; kmalu se jima pridruži tudi Sipjaginov svak Markelov, navdušen, odkritosrčen ali préprost in predrzen človek.

Nežđánov je prisiljen, zapustiti Sipjagino hišo iz dveh razlogov: prvič se je pri obedu hudo sprl s Kalomejcóvom in pri tem svojih nazorov ni prav nič tajil; drugič pa je bila Sipjagínova soproga, ki bi bila rada koketovala z Nežđánovom, razžaljena zavoljo razmerja med njim in Marijano. Obe ženski se spreta in tako postane tudi Marijanino stališče nemogoče. Nekega ranega jutra najde se z Nežđánovom v bližnjem brézovem gozdiči in oba vzbežita k Sólominu, ki jima v svoji fabriki odpre ljubeznivo pribežališče ter ja izroči varstvu dveh zvestih slug. Ta fabrikant Sólomin je izvrsten človek in zavzima v tem romanu nekako sredo med aristokrati in demokrati. Praktičen, delaven in izkušen mož je in zato stojí zmerom na resničnih tleh; ali to mu ne brani spoznavati, kako se svobodno mišljenje v ruskem narodu probuja; toda on se drži le tega, kar je dosežno, in zameta vse sanjarjenje. Pri tem je njegovo mišljenje jako človekoljubno, pristrčno, požrtvovalno; dasi sanjarskih nazorov tistih, ki se trudijo okoli „vélikega dela“, ne vzprijemlje za svoje, vendar je prijazen njim in njihovemu idealizmu. On je sploh jedna tistih prikaznij Turgenevljih, ki zastopajo zdravi element v ruskem življenji in smejo v resnici upati boljše bodočnosti. — Pri Sólominu se začneta ubežna Nežđánov in Marijana pripravljati na „véliko delo“; ona hočeta „idti v naród“, ali kaj jima je med narodom početi, tega še ne veda dobro. Marijana se hoče učiti kakega rokodelstva, ali biti kuharica. Nežđánov pa se preobleče v raztrgano rumeno suknjo od nankinškega blaga, nadene si kapo z zlomljenim brnilom, obuje si čevlje iz surovega usnja, da bi bil po polnem podoben kakemu prepróstemu možu iz naroda. V čisto neznani družbi izkuša razdeliti nekoliko socijalističnih brošur; ali kako je to smešno, kmalu sam

uvidi. Vsak ga zasmehuje, nikdo ga ne vzprejme tako, kakor si je želel in upal, nekateri mu celo žuga: najhujše pa je, da je žganje edino sredstvo, s katerim se more približati narodu. Nekoč govori o tem, naj se odpravijo posestniki in davki, in kmetje šepetajo boječe: „Kako strog je ta gospod! Ta je pač kdo od najvišje gosposke!“ Ne po krivici se primerja nekoč sam s slabim igralcem, ki igra tujo ulogo. Nekega dne pride grdo pijan domov, kar Marijano jako osupne. Marijana se sploh ž njim vede bolj kakor z bolnikom, nego z možem, ki ji ima biti v življenji tovariš, tem bolj pa jo zanima značajni Sólomin. Med tem so kmetje prišli Markelova, kateri jih je hotel našuntati, ter ga izročili policiji. Po nesreči izdá tudi Paklín skrivališče Nežđánovlje. Že so mu preganjalci za petami. Zdaj se izpové Nežđánov Marijani, da ne veruje več na to „delo“ in so njegove moči preslabe zánje, ter se ustrelí. Ali še v poslednjem trenutji prosi Marijano in Sólomina, naj si podasta v srčno zvezo roke.

S tem smo podali vsebino tega romana; ali kako zvesto je vse to napisano, ne dá se tako lahko povedati. Turgenev nam je v njem „sine ira et studio“ podal izvrstno sliko smešnega, zaničljivega, dobrega. Ta roman nam najbolje razjasnuje, kaj prav za prav pomeni „idti v naród.“ Alphons Thun, kateri razpravlja v svoji knjigi „Geschichte der revolutionären Bewegungen in Russland“ vse revolucionarno gibanje s historične strani, pravi, da je to umeteljno približevanje narodu bolj nekako romanje vernih in lehkovernih mož, žen, mladine k svetišču narodnega življenja, nego li resno premišljeno dejanje samosveste in organizovane revolucionarne stranke. Vse gibanje je moralo nesrečno končati, ker je žrtvam njegovim manjkalo praktičnih znanostij, ker je njih namera bila nejasna, ker se niso brigali za opreznost in jih ni vodila jedinstvena volja. Velika moč revolucionarjev je vzcvetela še le tedaj, ko so se vse družbe, raztresene po deželi, uklonile osrednjemu odboru, in so začele od njega vzprejemati povelja. — Ali naj so ti ljudje še tako zapeljani, simpatij svojih jim ne bo mogel otežati noben dober človek. Proklamacije teh revolucionarcev ne obsejajo tega, česar si želi misleči del ruskega naroda; one podajajo le nezrele ideje, vzete socijalističnim težnjam zapadne Evrope. Iz liberalnih kritikov vsega, kar je, prelevili so se nihilsti polagoma v socijaliste, ljudske šuntarje, in ker jih je vlada preganjala, v ubijalce in morilce. Ves nihilizem je prav za prav nekaj kakor nasledek slabega razmerja med zastarelim absolutizmom in posamnimi liberalnimi težnjami. Delavni narod ruski se ravno tako odvráča od revolucionarjev kakor od plemenitašev, kateri so ponosni na ničemernost in ošabnost svojo. Ta misleči del ruskega

naroda ne zahteva in ne želi nobene konstitucije, kakor se večkrat poudarja na zapadu, on hoče samó reform, ki bi odpravile in zaježile korupcijo uradnikov in državnih upravnikov in bi kolikor toliko zagotovile osebno svobodo, da bi bil državljan vsaj varen pred samovoljo raznih uradnikov.

(Konec prihodnjič.)

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

V.

Drugi dan se sodnik dolgo ni prebudil iz trdega spanja. Župnik je bil že davno opravil svojo jutranjo mašo ter pri zajutru nekako vznemirjen povpraševal sestro, kaj je s Petrom, da ga še ni iz sobe. A potem je moral po svojem poslu venkaj v bližnjo hribovsko vas.

Malo potem je prišel Vran iz farovža. Po dolini se je vlekla še gosta megla, a posamični solnčni žarki, ki so prodirali oblake, pričali so, da se bo razgrnil lep, jasen dan nad pokrajino.

Ko je bil sodnik pozvedel, da župnika ne bo do opoludné domóv, napolnil se je na daljši sprehod; — kam — o tem iz prva še mislil ni. V občé je bil prav dobre volje ter je veselo zvižgaje korakal proti mostu v dolini, in preko njega na drugo stran, tja v nizke vinske górice, kamor še nista bila krenila s prijateljem, kar se je mudil pod njegovo gostoljubno streho.

To je bil danes ves drug človek, nego včeraj — sinoči —! Vesel, lehkóživ — na videz! In tudi morda v istini! O razburjenosti ni bilo več sledu, pa tudi ne o slabotni malomarnosti, katera se navadno polasti vsacega po hudih duševnih bojih. Vran je bil danes še bolj trden v zadnjem svojem ukrépu, nego sinoči, ko ni imel niti časa premišljevati o posledicah namerávanega koraka.

„Danes ali jutri pojdeva na Rudnik,“ dejal je sam v sebi ter pristavil potem zopet s porogljivim smehom: „Naj bo potem — kar hoče!“

Dospel je na griček, s katerega je ugledal lepo posuto, kolovóžno pot, ki se je na jedni stráni izgubljala v mali, za sadnim drevjem skriti vasi, na drugi stráni pak izginila ob ostrem ovinku.

„Stavim, da je tu v obližji kakov gradič — Rudnik morda!“ premišljeval je sodnik. „Saj tu nekod mora biti — drugod sva z Janezom že vse oblazila.“

V vasi je povprašal, kam drži ona cesta.

„V grad!“ dejal mu je bosonog fantič.

„Kakov grad?“ vprašal je mehanično sodnik.

„Na Rudnik!“

Vran je pričakoval takega odgovora. Nehoté se je napotil proti gradu. A komaj je bil storil nekoliko korakov, dejal si je vender: „Kaj hočeš sam tamkaj? Popoldné pojdeš z Janezom!“

A šel je dalje.

Prišedšemu izza ovinka, odprl se mu je krasen razgled v raztegleno, širno sotesko, sredi katere je stal na malem holmu bel gradič z visokimi, neredno zidanimi stolpi, in malimi okni, s katerih je odsevalo dopoludansko solnce; v širokem okviru ga je obdajal že po nekoliko rumen bukov gozd, pod njim po južnem bregu pa so se raztezali zeleni vinogradi.

„Torej tu — tu — je ona — Helena!“

Tako je vzdihnil Peter, sloneč ob cestni ograji. Zopet se ga je polastila misel, da bi šel takoj gori — in zakaj bi tega ne storil? Na deželi so taki pohodi običajni. Iskati je začel po žepih rokavic. A v tem je ugledal ljudi med drevjem, ki je obrastalo pot pred gradom.

„Ne, ne — z Janezom pojdem tja!“

In to skoraj glasno rekoč vrnil se je proti domu.

Pri opoludanskem obedu sta bila oba prijatelja jako dobre volje.

Peter je pripovedoval svoje sméšnice iz sodnega življenja, in župnik mu jih je vračal zopet nekoliko iz svojega poslovanja. Še le pri črni kavi, katera je bila po obedu redno na župnikovi mizi, domislil se je gospodar sinočnega razgovora.

„I — kaj pa z Rudnikom?“

„Kaj?“ dejal je zategneno Peter, pušec svojo smodko.

„Hočeš li tja? Danes imam časa dovolj — in naš konjič tudi!“

„Dobro!“

Rekel je to tako mirno in hladnokrvno, da je župnika osupnilo.

„Jaz nikakor ne silim,“ omenil je Janez naglo in skrbno; „ako te ne miče, ostaniva domá.“

„Ne, ne — poznati moram vender ves svoj okraj!“ hitel je Peter ter stopil k oknu, da prijatelj ne vidi lehke rudečice, ki mu je silila v obraz.

Uro pozneje sta se odpeljala proti Rudniku.

Sodnik je z raznim pripovedovanjem skrival rastočo svojo razburjenost, a čim bolj sta se bližala Mildejevemu gradu, tem manj je mogel govoriti.

Janez ni pazil na to.

Sluga, ki je vzel pred gradom župniku vajeti iz rok, povedal je, da je gospôda domá. A tega mu še treba ni bilo, kajti v istem trenutku je prišel baron Milde sam po stopnicah ter z odkritosrčnim veseljem pozdravil župnika, in isto tako prijatelja njegovega.

„Oh, videl sem Vas včeraj — in gospod Ivanič nam je pripovedoval o Vas“, dejal je obrnivši se k sodniku. „Veseli me, da ste nas počastili.“

Hitel je naprej po stopnicah.

„Baronica je malo bolehná — migrêna, zopet migrêna, — saj veste gospod župnik,“ nadaljeval je svoj govor ter odprl na mostovži vrata v veliko sobo, sredi katere je stala pogrnená miza s polupraznimi steklenicami in drugimi ostanki bogatega obeda.

Vsi trije so seli k mizi in baron je natočil prišlecema do vrha vina v velika kozarca.

„Dobro došli!“ dejal je in trčil z Vranovim kozarcem.

Tega se je polastil neznan, neprijeten čut.

„Kaj hočeš tu?“ To mu je sililo v misel.

A trčil je novič s kozarcem baronovim in izpil svoje vino.

Malo potem je vstopil Mildejev svak, bivši pruski častnik, a povsem vsakdanj človek uljudnega, prijaznega vedênja, ki pušča druge v miru, ako oni ž njimi isto tako ravna.

Razgovor se je sukal o domačih krajnih razmerah, o prihodnji trgatvi, malo tudi o politiki, potem pa mnogo o sosedih po bližnjih gradovih in v trgu.

Vrana je vse to malo zanimalo; pušil je lehkodušno baronove smodke, in posegel časih v razgovor, kolikor je bilo baš treba.

Pozneje so šli na kratek sprehod na bližnjo pristavo in po sosednem gostem bukovem gozdu. Vrnivšim se priskakal je na vrtu, ki je obdajal grad od treh strani, velik pes z glasnim tuljenjem naproti:

„O — Nero, Nero! Tu mora biti baronica blizu!“ omenil je Mildejev svak.

„Gotovo!“ pritrdil je baron.

In res so gospodje ugledali prišedši do visoke in prostorne gabrove lope, dve dami, katerih jedna jim je stopila naglo naproti.

Bila je Helena.

Zvédela je malo prej, kdo je obiskal danes Rudnik, in prišla je na vrt, da pozdravi gosta.

Zarudela se je na lahko v lice, ko ji je soprog predstavil sodnika.

„Včera ste bili v kopeli!“ dejala je in za trenotek uprla pogled v Vrana, kateri ni umeknil svojih očíj z njenega lica.

Odgovoril je nekaj, česar sam ni umel; a drugi niso pazili na to! Tudi baronova sestra je pristopila in vsa družba se je sprehajala potem po vrtu.

Župnik, baron in njegov svak so zabredli zopet v politiko, a sedaj globokeje, nego prej; Vran pa je šel z gospéma. Tu je največ govorila baronova sestra, a ona dva sta stopala drug poleg drugega, kakor bi bilo obema nositi neznosna bremena.

Helena se je kmalu ohrabrila.

„Krasna dežela je to,“ dejala je nadaljujé svakinjino opazko o prijetnem bivanji na Rudniku; „tujka sem, a vender sem se je tako privadila, kakor bi mi bila rodna.“

„Koliko let bivate že tukaj?“ vprašal je sodnik.

„Tri so že minula!“

„Prej ste bili v Nemcih?“

„Bila — v renski provinci! A ondotno posestvo je baron prodal.“

Vranu je bil ta govor mučen, kajti v svesti si ni bil, da ne izdá s kako opomnjo svojo in Helenino skrivnost. Kajti to je spoznal, da je vsa njijina nekdanja razmera še skrivnost vsem drugim. Ob enem pa mu je bilo le to še v mislih, kako bi mogel s Heleno — sólo govoriti.

Slučaj mu je pomagal. Svakinja je odšla v grad, da preskrbí majhen obed, drugi gospodje so bili zavili z vrta navzdol na drugo stran griča, in sodnik in Helena sta ostala samá pred košato gabrovo lopo, kjer sta se bila malo prej prvič pozdravila.

„Utrujena sem,“ omenila je ona ter sela v naslanjác v lopi; „včerajšnji izlet menda — — —“

Umolknila je, ker se Peter ni genil s svojega mesta pred uhodom lope.

„Sédite vender!“ deje baronica veleč, in pokaže stol poleg sebe.

Vran je ubogal molčé, kakor otrok.

Sedela sta tiho nekoliko trenutkov, in sodnik je s svojo palčico brskal po gladkem proci, s katerim so bila tla na debelo posuta. Vsa energija ga je bila minila.

Hipno se obrne baronica naglo k njemu.

„Hvala Vam — gospod Vran — tisočerna hvala, da ste prišli k nam, k — meni!“ Glas se ji je na lahko tresel, a tem melodijoznejše je zvenel sodniku v uho; to je bil znani ljubki glas, katerega je bil zadnjič čul daleč, daleč tam na goratem bregu mogočne nemške reke; in zopet se mu je zazdelo, kakor bi se bilo vse óno stoprav sinoči godilo.

Toda ozreti se ni mogel v njó.

„Hvala Vam!“ ponovila je ona potihoma.

„Zakaj, čemu?“ govoril je poluglasno in skoraj hripavo.

„Zakaj, čemu? Ker sem včeraj, ko sem Vas srečala tam v gozdu nad kopeljo — ker sem včeraj in še danes do trenutka, ko ste došli sem — vedno mislila, da me zaničujete; da me zaničujete tako — kakor — kakor sem brala včeraj z Vašega lica — — —“

„In kdo Vam trdi, da Vas ne“ — deje on in vstane.

„Ne — ne tako!“ ustavi mu ona govor ter stopi poleg njega.

„Vi me obsojate, a ne zaničujete me. In ko bi Vi vedeli — oh —“ Solze so ji zalile oči.

Po pesku zunaj lope so zahrščali težki koraki; vrtnik je šel mimo.

Baronica si je otrla oči ter plaho zrla za mimogredočim; a ta se ni menil za nja.

„Pojdiva! Pojdiva za ónimi!“ dejala je vznemirjena. A pri izhodu lope se je obrnila zopet nazaj k sodniku in mu burno ponudila malo roko svojo. Ta jo je prijel in stiskal; zmračilo se mu je pred očmi, in v svoji razburjenosti je hotel Heleno objeti in reči ji, da ljubezen do nje še ni ugasnila v njegovem srci, in da plameni sedaj bolj, nego nekdanj — in da je vse drugo pozabljeno — pozabljeno. —

A ona je stala že zunaj na široki, peščeni poti, in izza visoke, s cvetóčimi georginami obrastene gredice jima je zvenel pogovor prihajajočih gospodov naproti. —

Prijatelja sta pozno ostavila grad.

„Obiščite nas vendar večkrat, gospod sodnik! Iz Križa ni tako daleč, da bi se s tem izgovarjali!“ dejal je baron Milde pri slovesi.

„Dà, res, pridite k nam!“ pristavi Helena z običajno ljubeznivostjo, in Vran je čutil, ko ji je poljubal roko, da mu je njegovo na lahko stisnila.

„Pridem, gotovo pridem!“ obljubil je nekako ognjeno, da se je župnik nehoté ozrl vánj.

VI.

Čez štirinajst dnij je vzprejel Vran po pošti kratko pisemce, katerega vsebina ni bilo druga, nego lakonične besede:

„Zakaj Vas ni blizu?“

Podpisa ni bilo, a sodnik je brez istega spoznal pisavo Helenino.

Posloval je že v Križi. Iz Grma je bil odšel družega dne po svojem pohodu pri Mildejevih, in od ónega časa ni bil čul o svojih tamošnjih znancih in prijateljih. Obilo dela je imel, in zato mu tudi misli niso uhajale premnogokrat tja na — Rudnik. A to pismo ga je zopet raz-

vnelo. Bilo je zjutraj, ko mu je došlo, in malo potem je prisopihal tudi graščak Ivanič v urad.

„To je neumno! To je neumno! Kdo vé — kdo vé!“ kričal je že pri vratih; „pa da me ne boste zaprli — kdo vé, kdo vé!“

„I kaj Vam pa ni po volji?“

„Da na takov dan določite mojo obravnavo! Rajši bi pustil te uboge goldinarčke — nego prihajal danes pravdat se!“

„Kaj pa je danes?“

„Lov, vélik lov v Jablanici! Tam je še nekaj srnjákov, in zvečer — zadnja gonja — huj! — izvrstno vino, klasična jed, kdo vé, kdo vé! Pa k zadnji gonji pojdem! Ali Vi niste lovec?“

„Ne!“

„Škoda! Gospod Janez, prijatelj Vaš bo tudi tam in baron Milde, in vsi sosedje; Mildejevega svaka pa ni več tu —“

„Je li odšel?“ vprašal je sodnik naglo.

„Dà, dà — pred par dnevi!“

Vranov ukrep je bil gotov! Boljše prilike ni imel iti na Rudnik, nego danes. Janeza ni domá, — tam torej pusti lahko svoj voz z izgovorom, da je hotel obiskati župnika, in potem pojde peš v grad k Heleni; saj barona in svaka in sestre danes tudi ni tam.

In kakor je bil sklenil, tako je tudi storil.

Okoli treh popoldné je bil že v Grmu in tam mu je Urša obžaluje naznanila, da je župnik na vélikem lovu v Jablanici.

Peter je igral svojo ulogo prav dobro. Pomudil se je nekoliko pri župnikovi sestri, a potem ji dejal, da gré na sprehod.

Odšel je po znani poti na Rudnik.

(Konec prihodnjic.)

Književna poročila.

XII.

Književna zgodovina Slovenskega Štajerja.

Spisal Ivan Macun. Založil in na svetlo dal pisatelj. V Gradcu. 1883.

(Konec.)

2.

V predgovoru h „Književni zgodovini Slovenskega Štajerja“ pisatelj pravi, kako sam najbolj čuti, „da po znanem načelu: nil humani perfectum knjiga tudi ima kake hibice“, in „da z druge strani neje na svetlo stavljeno vse, kar služi slovenskemu Štajerju na slavo“. —

Kar se tiče pisateljev „prve vrste“, to sicer ni dvojbe, da so vsi — razven sv. Viktorina rodом Grka — na slovenski zemlji rojeni, bili — z malimi izjemami morda — tudi slovenskega pokolenja ter da so znali slovenski govoriti; ali, kakor rečeno, za književne zvrhe rabil jim je le latinski ali nemški jezik — slovenski niso napisali ni besede. Razven nekaterih le malo med štajerskimi Slovenci in med Slovenci sploh bivajočih — kakor Bartolotti (pavlin nekaj časa v Ulimji), Rojko (iz prva kapelan v Sevnici in v Svičini), Leuzendorfer (dekan v Konjicah), in Povoden (beneficijant na Ptui), ter še nekateri bogoslovski profesorji v Gradci — nijeden ni deloval med Slovenci in ne za Slovence, a tudi nijeden ni ničesar o Slovencih pisal niti se je za slovenstvo v obče kaj brigal, izimši: Kuripešiča (morda benediktinca v Gornjem Gradu), kateri je pobeležil svoj pot iz Ljubljane v Carigrad in nazaj l. 1530; dalje Popoviča († pri Dunaji prof. nemščine 1774.), kateri je pisal tudi o slovanskem jezikoslovju, in pa Povodna († na Ptui 1841.), kateri nam je zapustil v nemškem jeziku rokopis o ptujskih in bližnjih starožitnostih. — V Kleinmayrjevi „Zgodovini slovenskega slovstva“ čitamo na str. 39. sicer, da je Berlogar, to je omenjeni Ferlower, kakor se je kot škof kostniški sam prelevil iz prvotnega Prekokarja, bojda „prvi slovničar (slovenski namreč), ki je slovnico slovensko in slovensk slovarček sestavil za uporabo slavnemu cesarju Maksimilijanu I.“ čegar odgojevalec je Brlogar-Prekokar bil; ali od kod nam je to zagotovljeno? In Gründel dal je po Macunu l. c. poleg latinske in nemške na svetlo tudi hrvatsko knjižico o rogaški slatini po l. 1687., — no, da li jo je tudi sam prevel, ni gotovo, skoraj tudi neverjetno. — Da torej teh „delavcev na duševnem polju z namenom mednarodnim, splošnim“ nikdo ne bode štel med slovenske pisatelje, razumeva se samó ob sebi. Saj se v tem obziru branimo še n. pr. dra. E. H. Coste in P. pl. Radicsa, čijih izvirno nemški sestavljeni spisi po drugih (Fr. Levstiku, Jos. Cimpermanu idr.) prelagani, vender pod njihovimi imeni v naščini prihajajo na svetlo. Mislim torej, da bi se oni, latinščine in nemščine služeči se pisatelji, brez kake škode mogli iz „književne zgodovine Slovenskega Štajerja“ povse izpustiti; kajti inace bi dan denašnji imeli v slovenskem slovstvu pač mnogo mnogo oseb, v Slovencih porojenih in med Slovenci živečih ter tudi o Slovencih pisočih, čijih imena in „dela“ vender naši književnosti in našemu narodu nikakor ne bi bila na slavo . . . Da sicer v to vrsto denašnjih nemških „pisateljev“ naših oni v Macunovi književni zgodovini navedeni ne spadajo, zna se itak zopet samo . . . Oni so živeli pač največ v drugih okolnostih, po katerih so se z večine morali tudi ravnati; vender si dovoljujem opazko: ker se je v slovenskem jeziku pisalo in tiskalo izvestno že od

sredine XVI. stoletja sèmkaj, to se mora vsaj nekoliko čudno zdeti, da se je prvi štajerski Slovenec s slovenski tiskanim spisom prikazal še le v tretji četrtini XVIII. veka (1770)! . . . Potuerunt hi et hae; quare tu non, Augustine? — V ostalem prof. Macunu s tem nikakor ni namerjavana graja, nasprotno, hvala mu bódi, da nam je priobčil tudi one „mednarodne“ pisatelje slovenskega Štajerja. Ali gotovo bode le vsakdo pritrdil besedam, s katerimi naš pisatelj začenja drugo vrsto str. 63. rekoč: „Mar se veselili vsakemu napredku in vsakemu koraku, ki po koji koli poti vodi do višje omike, vendar je nam največ milo, ako to more razumeti ves naš narod, ako se deluje v narodnem našem jeziku.“ Tako je! In povse pravo zato pisatelj književne zgodovine slovenskega Štajerja v ti vrsti, med pisatelji v narodnem jeziku, izreka načelo str. 9., „da se bodo v starejšem prvem času naštevati vsi književni delavci, rojeni v slovenskem Štajerji, v drugem predalu pa se bodo izpustili vsi oni, koji so se, odkar se je prebudila ideja narodnosti, narodili na ti zemlji, pa so ne oziraje se na našo narodnost pisali v tujem jeziku, ker taki se po razvitku naših okolnostij sami radi prištevajo Nemcem.“ — No, tu pa nekoliko v popolnitev.

Kakor je iz imenika slovenskih pisateljev druge in po nekoliko tretje vrste razvidno, privzel je Macun v književno zgodovino slovenskega Štajerja tudi nekatere može, kateri niso bili porojeni v Štajerski, ali kakor tudi sam v predgovoru opazuje, „da nekih inozemljanov, koji so na Štajerskem trajno in vplivno delovali na korist slovenščine, nikakor neje mogel zamolčati“ (str. VI). Po tem načelu mogli bi se tu še imenovati — ako že ne znani ljubljanski škof Tomaž Chrön, (1597—1630), porojen v Ljubljani, a v Gornjem Gradu (Štaj.) stolujoč in tu pokopan, kateri je izdal „Evangelia inu lystove“ itd. v N. Gradci 1613, — to vsaj Ahač Steržinar, porojen v Škofji Loki, potem pak bil župnik in komisar v Gornjem Gradu 1713—33 in napósled vodja bratovščine pri sv. Frančišku v Stražah, umrl 1741, kateri je na svetlo dal sicer jako slabe „Catholiš keršanskiga vuka peissme“ itd. v N. Gradci 1729. 8°. 266 str. in morda tudi „Peissem od teh velikih odpustikov“ itd. v Ljubljani 1730, (Ljubič, Ogleđ. knjiž. pov. jugslav. II. 562, Orožen Dek. Oberburg 46), in pa Jurij Alič, porojen v Poljanah na Gorenjskem 1779, župnik in dekan v Gornjem Gradu 1810—16, v Vidmu pri Savi 1818—45 ter v Laškem Trgu, umrl 1845., kateri je razven nekaj pesnij poslovenil „Majhni Katekismus“ v Gradci 1830 in „Kratke perповédanje za slovenske šole po deželi v c. kr. deržavah“ v Gradci 1831. 8°. 101 (Ljubič l. c. 584, Orožen Dek. Tüffer 146). — Povse v okvir „književne zgodovine slovenskega Štajerja“ pak grédo nekateri pisatelji slovenski, na katere je Macun čisto pozabil ali jih izpregledal. Tako: Gašpar Rupnik, Štajerec, župnik v Vojniku, poslovenil

je iz latinščine „Ta Christusovinu terpleinu posvečeni post ta sakdansku premišluvaime Christusoviga terpleina“ itd. v Ljubljani 1773. 8°. 550 str. in „Peisme od Keršanskiga vuka po versti tega katechisma“ itd. v Ljubljani 1784. 8°. 58. (Ljubič 567). Jurij Verdinček, porojen v Ribnici na Pohorji, župnik pri sv. Antonu na Pohorji 1816, 17, kurat v Selih pri Slov. Gradci 1817—31, umrl v Starem Trgu 1836, izdal „Ene prou lepe molitivne bukvice imenuvane vsakdajni kruh“ itd. v Celji 1820. 12°. 216 (Ljubič 578, Orožen Dek. Tüffer 479). Sigismund Juvančič, porojen pri Konjicah 1798, škofov dvorni kapelan 1826, lavantinski kanonik 1834, dekan itd. v Laškem Trgu 1843—45, dal je tiskati „Premišlvanje ino molitev eniga Kristjana“ v Gradci 1828. 12°. 250 (Orožen Dek. Tüffer 145, Slomšek „Zbrani Spisi“ III. 171). Vid Rišner, Štajerec, duhovnik jetniški v Gradci, izdal je v Danjkovem pravopisu knjižici „Nabirki za mlade Kristjane: ali navuki, zgodnice, pesmi, prislovi“ itd. I. v Gradci 1828. 12°. 36 in „Kattolska mešna knjižica z drugimi molitvami skoz den ino k spovedi“, v Gradci 1828. 32°. 72, in je tudi s Kol. Kvasom poslovenil sv. štiri evangelija v rokopisu 1831 (Ljubič 581). Anton Šerf, porojen pri Radgoni 1798, umrl umirovljen župnik pri Svétinjah 1882, napisal je in izdal kot kapelan pri Veliki Nedelji „Pad no zdig človeka“, postne pridige, v Gradci 1832, potem „Predge na vse nedelje“ in „Predge na vse svetke“ v Gradci 1835 (Ljubič 585 i. pis.). Marko Glaser, porojen v Rušah 1806, sedaj župnik, čast. kanonik pri Sv. Petru pri Mariboru, na svetlo dal molitvene knjige „Dušni vižar“ itd. 1838., „Zlate bukvice od Serca Jezusovega“ o. 1840, „Marija perbežalše grešnikov“ 1845, in „Molitne bukvice za šolarje“ v Gradci, ter zložil tudi več pesnij (dr. Pajek „Kres“ 1882. 287). Jozef Zabukošek, porojen pri Sv. Petru pod Svet. Gorami 1804., kurat pri Sv. Lenardu pri Laškem 1839—49, zatem župnik na Bizeljskem 1849—70, spisal je in izdal, kakor pravi Ig. Orožen, slovenski molitvenik in par drugih knjižic pobožne vsebine (Dek. Tüffer 270). Franc S. Bezjak, porojen pri Sv. Rupertu v Slov. Goricah, zdaj župnik pri Sv. Marku pri Ptui, spisal je, menda kapelan pri Negovi, (kjer je bival okoli 20 let), molitvenik „Marija, žalostna mati“, peti natis v Ptui 1882. 8° 352. Jurij Ajlec (Eilec), porojen pri Sv. Ani v Slov. Goricah, naposled župnik pri Mariji Snežni na Velki, umrl 1857., v „Novicah“, „Zg. Danici“ idr. pod imenom „Anovski“, spisal je tudi molitveno knjižico in zložil več pesnij. Bil je, kakor se poroča v „Novicah“ 1857., str. 414, dobro izurjen slikar ter je povsod lepo popravljajl oltarske podobe in risal narodne nošnje in zgodovinske osebe Slovencev; tudi za Kremljeve „Dogodivšine“ zrisal je skoraj vse slike, katere so knjigi pridejane; — po čemer bi torej spadajl tudi med slovenske umetelnike v „Knjiž. zgod. slov. Štaj.“ str. 175.

To so nekateri pisatelji slovenskega Štajerja iz starejše dôle, in morebiti še kateri, meni neznani, katerih v Macunovi književni zgodovini pogrešamo. K tem bi še bilo omenjati nekaj knjižic brez imena pisateljevega, tiskanih v Celji, vsaj do leta 1830., o katerih Šafařík *Gesch. d. südslav. Liter. I. 1864* omenja: „Gründliche Einleitung in die windische Sprache . . . von selbst zu erlernen“ Zilli 1786, to je nov natis slovnice O. Gutsmana 1777; „Ena lepa lubesniva inu brania vredna hiftoria od te po nadoushnu ven isgnane fvete Grafnie Genofefe is tega mefta Pfalz“ itd. (v Krainju br. letn.) tudi v' Celli per Josh. od Baccho 1818.; „Molitne bukvice za gmenj folk Slovenskiga jezika“ v' Celli 1818. 12°., 144; „Molitu eniga virnu andohtliviga Kristiana“, v' Celli 1820, 8°., 128; „Listi inu evangeli na vse nedele“ itd. v' Celli 1822. 8°.; „Pot svetiga Križa“, itd. iz ital. P. Leonardo a Portu Mauritio O. S. F. „resložen — zdej krainsku“ (v Ljubljani, v Celovci) tudi v' Celli 1822. — Spominam se še, da sem nekdaž čital drobno knjižico „Leseni križec“, v Danjkovem pravopisu, poslovenil (zdi mi se) J. (?) Lah, kaplan v Radgoni. — Razumeva se, da se v književni zgodovini ne more omenjati vsak, kateri je morda tu in tam priobčil kakov kratek dopis ali drug članek v katerem listu, in to posebno v novejši dôle ne, ko se število domorodnih pisateljev, hvala Bogu, zmerom množi; samó k str. 170. Macunove knjige naj dodam, da je v programu mariborske gimnazije l. 1864. J. Majciger pisal o naobraženosti starih Slovanov, in v celjske gimnazije programu l. 1869. P. Končnik o bojih polabskih Slovanov z Nemci. — Smela bi se pak menda tudi še imenovati Slovenka, Fany Hausmanova, hči lastnika novo-celjske graščine, katera se je v Slovencih sploh prva svojega spola poskusila na književnem polji s pesencami, kakor v „Celjskih Novinah“ l. 1848. štev. 18, v „Sloveniji“ l. 1849. št. 2.; umrla l. 1853, in je zdaj pokopana v cerkvi D. Marije v Petrovčah pri Žalci.

O nekaterih slovenskih pisateljih iz prejšnjih časov radi bi še v književni zgodovini zvedeli kaj več, nego li gola imena, n. pr. o Naratu, Jaklinu, Košarji, Pergerji, nekoliko tudi o jezikoslovnih spisih Cafovih. Nekaj zanimivih novostij pak se nam podaje o Stanku Vrazu posebe kot slovenskem pesniku; nekoliko tudi o Gutmanu in Šamperlu.

Stvarni pogrešek zapazil sem na str. 65., kjer Macun piše, da je „Čebelarstvo. Nauk, kako s čebelami umno ravnati“ — „po ustmenih besedah genialnega gorenskega kmeta Janžeta (pozneje postavljenega za učitelja tega predmeta v Beču) nemški napisal bil Kuralt“, katero knjigo je J. Goličnik poslovenjeno na svetlo dal. Ne tako, nego knjigo je bil nemški spisal uprav A. Janša sam na Dunaji in Mart. Kuralt, njegov rojak in

učenec oskrbel je samó novo izdavo nekoliko popravljeno, v Levovu 1807., a naš Goličnik je poslovenil in izdal knjigo pod naslovom: „Antona Janfhaja zeffarfkiga Zhebellarja popolnoma podvuzhenje sa vfe Zhebellarje“ itd. 1792.*)

Kar piše Macun na str. 106. o napisu na Vrazovem nadgrobnem spomeniku, da „ne glasi, kako se po F sedaj zmiraj bere“ (?!), to bódi v pojasnenje tu mimogred rečeno, da so dotične besede, katere Macun misli, v „Zori“ 1876 str. 149. navedene iz Zaharjevega spisa v „Vienci“ 1871, br. 43, a se morajo dakakor tolmačiti kot pesniška domišljija.

*

Ako bi še končno o Macunovi „Književni zgodovini Slovenskega Štajerja“ hotel kaj opaziti, bilo bi to-le:

Kakor znano, štajerski Slovenci niso vsi jednega plemena. D. Trstenjak jih označuje tako-le: „Prebivalci Pohorja in na zapadni strani vitanjskih planin spadajo h korotanskemu deblu. Od Dravinje do Sotle nahajamo korotansko-panonsko zmés, Haložani in dolnji Podravci so v rodu s hrvatskimi Slovenci, prebivalci ljutomerskih góric in murskega polja so zmešani s panonskimi Slovenci in Srbi Panonski Slovenci imajo mnogo besed, katerih korotanski ne poznajo, in vice versa imajo korotanski Slovenci obilo poznamenovanj, ktera so panonskim čisto neznana.“ („Kres“ 1884. 112, 113.) Ta plemenska ter naravski iz nje izvirajoča jezikovna raznovrstnost Slovencev na Malem Štajerji je vladala tudi v knjigah pisanih in tiskanih nekam po priliki do sredine našega veka. Do tedaj je namreč vsak pisatelj več ali menj pisal v podnarečji dotičnega kraja, kjer je bil porojen ali kjer je vsaj dlje časa bival. Še le od one dóbe sémkaj, rekel bi, zjediniili smo se v pismenem jeziku z ostalimi Slovenci v toliko, da dan danes takih dijalektskih posebnosti v slovenski knjigi ni več poznati — razven jako neznatnih izjem dakakor, katere pak so največji le v posamnih besedah in rekih. Mislim torej, da bi pisatelj bil primerneje „Književno zgodovino Slovenskega Štajerja“ nam prikazal samó do rečene dóbe ter vse nadaljevanje od tega časa opustil. Dan danes, hvala Bogu, ne delimo se več ne na „kranjske“, ne na „štajerske“, ne na „koroške“, ne na „goriške“ itd. pisatelje; nego sedaj smo vender le slovenski!

Ej, bratje Slovenci smo!

Pa da po vzgledu mnogo omenjenega pisatelja in njegove knjige sklenem z nemških citatom, velim: „Ich hab' mich schon oft ausgesprochen

*) Navratil „Spomenik o šeststoletnici Habsburške vlade na Slovenskem“ 157, 160. Jeden izvod te zdaj že jako redke slovenske knjige sem videl koncem leta 1876. tudi v celjski čitalnici.

mündlich und brieflich, dass die Völker nur durch das göttliche Zeichen der Sprache, nicht aber durch willkürliche politische Grenzen geschieden sind“ (Vraz Preširnu 19. nov. 1837).

No, morebiti še o tem prilično drugikrat kaj.

Andrej Fekonja.

Hans Makart.

Spominska črtica.

Bil je zimsk, neprijazen dan 1. 1878. Pot me je slučajno privédla mimo krasnega „umeteljniškega doma“ dunajskega. Dospevši do njega moral sem ustaviti svoje korake. Na prostoru se je gnêtlo toliko ljudstva, da ni bilo možno dalje iti. Policijski stražniki na konjih so vzdržavali red in po stopnicah, ki drže v palačo, stali so zopet redniki, ki so v potu svojega obraza branili ogromni množici, da ni v prevelikih tolpah sula v umeteljniški dom. Tisočere zbrane ljudi je navdajala le jedna misel: kako bi se poprej moglo priti v svetišče! In tedaj je bil za prvi prostor pri vratih boj, katerega umeje le óni, ki je imel priliko opazovati dunajsko občinstvo o jednacih prilikah. Sneg je metel doli na mnogoštevilno ljudstvo, a nihče ni odnehal; z energijo, katere je zmožen le Dunajčan, vztrajal je vsakdo, dokler ga ni usoda — morebiti še le čez ure — prinesla tja do uhoda, kjer je izginil v zaželeni hram

In kaj je bilo povod temu prizoru? Hans Makart, slavni Hans Makart je bil razstavil novo podobo svojo, kolosalno sliko: „Uhod cesarja Karola V. v Antverpen.“ Tedaj pa je bil ves Dunaj na nogah. Od postrežčkov, slonečih brez dela tam na oglih ulice, gori do najvišjih družinskih krogov govorilo se je le o jednom predmetu, in ta je bil — slika Makartova! Tisočeri so romali dan za dnevom pred umeteljniški dom, da si priboré uhod in ogledajo slavljenno delo; mojster je imel vspeh, kakejšnega do tedaj še ni pomnila dunajska umeteljniška kronika!

Ne dolgo potem sem se sešel s slavnim možem na dunajski akademiji, kamor sem zahajal v oni dóbi čestokrat obiskovat svojega bratranca Jurija Šubica, ki je slikal v takozvnani „mojsterski šoli“ prof. Hansa Makarta. Ko sem stal slavnemu možu nasproti, objel me je nekak čuden čut in prošnil me je óni nepopisni vpliv, katerega ima genij do nas vsakdanjih ljudi. To je bil torej oni obožavani umetelnik, katerega so občudovalci kovali v zvezde, nasprotniki pa črnili in kritikovali, kolikor so le mogli; to je bil oni mož, zaradi katerega so se bili dolgotrajni, ljuti

peresni boji po javnih glasilih; oni veleum, ki je očaraval dunajsko ljudstvo in dospel do popularnosti, kakeršne ni imel noben njegovih prednikov in vrstnikov! . . .

Sedaj pa je prominulo bogato in slavno to življenje! Šesti dan oktobra zanesli so ljubljenca bogov k večnemu počitku na dunajsko ogromno centralno pokopališče. Nepopisna žalost je bila objela prebivalce dunajske in mesto je priredilo mrtvemu umetelniku spreved, kakeršnega še ni imel, nihče, kar je dosedaj živelo slavnih veleumov med dunajskim ozidjem. V cvetoči moški dōbi ga je pokosila smrt, na vrhunci svoje zmožnosti in svoje slave zatisnil je oči, in zato lahko razumemo izraze bolesti in obupa, ki so se javljali iz naše stolice one dni, ko je ležal Hans Makart v smrtni bolezni in ko so ga spremljevali k zadnjemu počitku. Genij, pravi genij, porodi se redkokrat, časih mine rod za rod, predno se pokaže svetla zvezda — in jedna najsvetlejših je bil umrši umetelnik! —

Hans Makart se je porodil l. 1840. v Solnogradu. Šolal se je na tamšnji realki in l. 1858. je prišel na dunajsko slikarsko akademijo. Vender tu ni našel prostora, ki bi ugajal njegovemu duhu. Vodstvo akademije je mladega moža odpustilo, češ, da nima nikacega talenta za slikarstvo! Vrnil se je zopet v rojstveno mesto svoje, kjer so se pričeli zanj žalostni, obupni časi. L. 1862. odšel je v Monakovo; hotel se je posvetiti gravērski stroki. Ta mu pa nikakor ni ugajala in zato se je radostno poprijel prilike, ki mu je omogočila stopiti v slikarsko šolo slavnega Pilotyja. Ta mož je prvi spoznal nenavadno nadarjenost Makartovo in od tedaj ga je podpiral, kjer je le mogel. Do malega tri leta se je uril mladi umetelnik pri starem mojstru in kmalu so zaslūle njegove slike. Prvo občno pozornost so vzbudile njegove „Amorete“, pri katerih je prvič pokazal v polni meri svojstva svojega čopiča; kmalu za njimi je prišla druga podoba: „Kuga v Florenci“ ali „Sedem naglavnih grehov“. V ti sliki je pokazal umetelnik, da ni opravičeno ime „dekoracijski slikar“, kakeršno so mu nekateri dajali gledé na prejšnja dela. Velikanska izumitev, bujna fantanzija in mojstersko uporabljenje somraka je pokazalo slavnega umetelnika. Drzna čutnost, ki veje v vsi kompoziciji, vzbudila je v širnih krogih nepopisen boj in vihar. Kakor nekdanji Velfi in Gibellini, tako sta si stali stranki nasproti in vojevali srdit boj. V tem pa je Makart mirno delal v svoji delavnici. L. 1869. je dovršil sliko: „Julija na mrtvaškem odru“ in v tem letu mu je ponudilo Njegovo Veličanstvo atelier in stanovanje v takozvani livāni dunajski. Makart je z radostjo porabil veliko to milost in naselil se je v omenjeni hiši, kjer si je s časom priredil prekrasno delavnico. Atelier njegov je bil prva znamenitost dunajskega mesta in pisatelj teh vrstic nikdar ne bode pozabil vtisa, ka-

terega so naredili nánj ti prekrasni prostori. Vse, kar premore svet lepega in krasnega, nakopičil je bil umetelnik v svojem hramu. Dragocene perzijske preproge, orientalsko orožje, kože divjih zverij in divne cvetke imel je iz jutrovih krajev; spominki iz vseh umeteljniških dób dičili so mu delavnico in oko skoraj ni moglo verjeti, da se nahaja v istiniti sedanjosti, s tako mogočno silo je vplival čarobni prostor na obiskovalca. V teh prostorih je slikal Hans Makart. Zapóred je pošiljal med svet večja ali manjša dela. Jedna prvih je bila „Katarina Cornaro“, potem „Sanje v poletni noči“, „Faust in Margareta v ječi“, „Romejo in Julija na balkonu, itd. L. 1876. je šel mojster v Egipet; že poprej je bil obiskal Italijo ter si bil napojil dušo z ogledovanjem klasične zemlje in njenih umotvorov. Iz Egipta je prinesel s seboj dokaj skic in tudi nekaj večjih podob je izdelal kot spomin na one kraje, n. pr. „Kleopatra“, „Arabski šejk“ itd. Izmed poprejšnjih slik je vzbudil že omenjen „Uhod Karola V.“ velikansko zanimanje in hude kritike. Za to sliko so kmalu prišle na dan druge; „Lov v Dijanin“ mora sa tu v prvi vrsti imenovati. Vrhu teh večjih umotvorov je izdelal mnogo manjših in v zadnjem času se je pečal s slikami, katere so imele namen krasiti nove dvorne muzeje. Delo, ki je ogromno njegovo popularnost na Dunaji najbolj podprlo, pa je bil slavnostni spreved, katerega so napravili Dunajčanje o priliki sreberne poroke Njihovih Veličanstev. Vse te mnogobrojne krasne prizore, ki so se razvijali tedaj strmečemu občinstvu, ustvaril je bil Hans Makart z bujno, neusahljivo svojo fantazijo. Od tedaj je bil postal pravi ljubljeneec dunajskega prebivalstva in njegovo ime je bilo znano v vseh krogih. Vpliv njegovega umeteljniškega duha je prevzel vse stroke umeteljniškega delovanja in tudi na obrtnem polji je prouzročil popoln prevrat. Na stotine bi lahko našteali izdelkov, katerim je dal Makart svoje ime — povsodi se je kazal duh njegov in njegova širna popularnost.

Naloga moja ni, da bi ocenjeval dela Makartova; zato bi bilo treba spretnejšega peresa in obširnega prostora. Hotel sem „Zvonove“ čitatelje le opozoriti na sijajno to prikazen v zgodovini avstrijske umetelnosti in na velikanski prevrat, katerega je prouzročil umrši mojster posebno v koloritu. Tu pač nima nobenega vrstnika. Te žive boje, ta blesteči kolorit, ki takoj očara opazovalca, to so bile posebnosti Makartove. Njim je žrtval čestokrat obče veljavne zakone umeteljniške, posebno pa preziral eksaktno risanje; zato ga je ostra kritika o mnogih prilikah hudo grajala; zato je imel v svojih vrstnikih mnogo nasprotnikov. Tudi predmeti njegovi so vzbujali dostikrat ljute sovražnike. Makart je slikal časih predmete, ki so s svojo čutnostjo izzivali kritike in morálni svet. Gotovo je dokaj resnice na teh in onih ugovorih, a kakor rečeno, to ni predmet spominski ti

črtici. Splošne veljave umršemu mojstru nikdo ne krati; obče se pripozna ogromen vpliv njegov na vse naše umeteljniške razmere in dela. Če mu je tudi princip boje bil prvi, znal ga je vender toliko plemenito uporabljati, znal je ž njim vlivati nove sveže krvi v obledele, prstene podobe naših akademičnih umotvorov, ter povzdigniti umeteljniške sile v toliki meri, kakor že dolgo, dolgo ne nobeden njegovih prednikov.

Ivan Šubic.

Slovenski glasnik.

Knjige družbe sv. Mohorja za leto 1884. so se začele razpošiljati. Po stari navadi je tudi letos družba dala na svetlo toliko knjig in tako občezanimivih in poučnih, da more ž njimi zadovoljen biti vsak družabnik. Knjige so te: 1. Koledar za prestopno (?) leto 1885., ki vrhu koledarskih stvari obseza še imenik vseh družabnikov, družbin oglasnik, semnje na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem, Primorskem in Beneškem, prav spretno sestavljeni „Razgled po svetu“ (sp. I. Vrhovec), životopis dr. Janeza Krizostoma Pogačarja (sp. Svetilko), poučna spisa „Varujte se ognja (sp. P. Vrhovski) in „Živinski potni list“ (sp. Anton Levec) in še nekoliko drugih krajših člankov. Knjiga obseza nad 15 tiskanih pol. — 2. Občna zgodovina za slovensko ljudstvo. Spisal Jos. Starč, kr. profesor v Zagrebu. X. snopič pripoveduje svetovno imenitne dogodbe od Ferdinanda I. do Josipa II. str. 89—280. — 3. Cecilija: Cerkvena pesmarica. Po naročilu „Cecilijinega društva v Ljubljani“ uredil Anton Förster. II. del podaje Slovencem a) pesmi k sv. obhajilu, b) Marijine pesmi, c) pesmi k svetnikom, č) razne pesmi. Napeve so zložili J. K. Aiblinger, L. Belar, M. Budna, K. Ett, Jož. Fabián, D. Fajgelj, Ant. Förster, R. Führer, Janez Gnezda, Fr. Grbič, K. Greith, Jos. Haydn, Ign. Hladnik, Angelik Hribar, J. F. Kloss, A. Leitner, R. Musiol, K. Pič, Blaž Potočnik, Gregor Rihar, Hugolin Sattner J. A. Steffan, A. Schubinger, J. Škroup, A. Trepal, V. H. Veit, J. J. Vogler, J. B. Weigl, Fr. Witt in še nekateri neznani skladatelji. — 4. Slovenski Pravnik. Pouk o najpotrebnejših zakonih. Spisal dr. Ivan Tavčar v Ljubljani. II. snopič. (161—304 str.) razpravlja najznamenitejše pravoslovne stvari ob oporokih, o dolžnem deleži in o dedščinskem nasledstvu proti zapustnikovi volji, o postavnem nasledstvu, o volilih, o lastninski pravici, o zastavni pravici in o služnostih. Knjiga je pisana točno in jasno in po nekaterih mestih ogreva čitatelja jako dobrodejen pathos, tako n. pr. v poglavju o prečudni napčni veri, da je imetje umrlega samca, in posebno duhovnika, po njegovi smrti prostoležeče blago (str. 273.). — 5. Miklova Zala. Povest iz turških časov. Spisal dr. J. Sket. Slovenskih „Večernic“ 38. zvezek. Pisatelj nam na podstavi narodne pravljice in Unrestove kronike pripoveduje mično povest iz žalostnih časov turških bojev in turškega trinoštva po slovenskih pokrajinah. — 6. Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina Jožefa. Popisal Janez Volčič, III. snopič (str. 305—456). —

Dodatek „pogledu na cerkveno književnost slovensko leta 1883.“

43. Slavnostna knjižica: Aloysio Zorn, cathedram archiepiscopalem Goritiensem consendenti carmina oblata. Udine. Tipografia del Patronato. 1883. Vel. 8°. str. 23. — Od 21—23. strani ima tudi slovensko pesen „Pozdrav“. — 47. Govor o pogrebu prevzvišenega gospoda Andreja Gollmayerja, knezo-nadškofa goriškega itd. Govoril

prof. Dominik Alpi dné 20. marcija 1883. V Gorici. Hilarijanska tiskarna, 8°. 10 str. — 48. Knez-nadškof goriški Andrej dr. Gollmayer. Životopisne črtice. Spisal G. Raicevich, Dubrovčan, kapiteljski dekan prvostolne cerkve v Zadru. Natisnila Hilarijanska tiskarna v Gorici 1883. 8°. 31 str. — Obé ti knjižici je iz italijanščine na slovenski jezik preložil menda g. prof. Andrej Marušič.

V spomin pokojnega ljubljanskega škofa dr. Janeza Krizostoma Pogačarja je neimenovan, a dobro znan gospod izdal krasno črno obrobljeno podobo križanega Vzveličarja v lesorezu. Podobi so na treh straneh pridejani točno sestavljeni životopis pokojnega škofa in razni izreki iz svetega pisma.

„Poročilo o III. obrtniškem shodu na Dunaji“ se imenuje jedno tiskano polo obsežna brošura (ponatis iz „Obrtnika“), katero je dal na svetlo g. Matija Kunc in katera se dobiva pri uredništvu „Obrtnikovem“ po 20 kr. izvod.

Rokopis Preširnovega epigrama, natisnenega v „Ljubljanskem Zvonu“ (I. 250.) prišel mi je pred kratkim v last. Besede njegove pa se ne ujemajo po polnem s tiskanimi, ker sem moral takrat, izgubivši svoj prejšnji prepis, le po spominu navajati. Zato podajem čestitim bralcem „Ljub. Zvona“ epigram še enkrat posnet na tanko po matici:

Prijatlu
Ferdinandu Šhmidu.
Ni mi prijetno
Némfiko imé;
Šerzhno pa ljubim
Kranjko ferzé.

Dr. Prefhérn

Fr. Wiesthaler.

Poljska književnost. Eduard Lubowski, glasovit satirik poljski, priobčuje v „Tygodniku powszechnem“ novo povest „Krok daléj“ (Korak naprej). — El. Orzeszkowa je spisala novo novelo: „Hasło“. — Pisateljica Hajota je izdala svoje „Novele“, v katerih se posebno odlikuje povest „Wachlarz“. — T. T. Jež je dovršil tri nove povesti pod naslovi: „Zkąd i jak“, „Niezaradni“ in „W obronie gniazda“. — Józef Kościelski, čegar pesniji smo že v „Zvonu“ omenili (IV. 190), napisal je novo dramo: „Dwie miłości“, katero so v Varšavi že z vspehom igrali. Isti pisatelj je podal poljskemu teatralnemu reportoarju „Vladislava Belega“ in „Arryo“, tragedijo iz rimskega življenja za cara Klavdija. — Nedavno se je igral v Levovu „Malek“, drama Karola Brzozowskega. Zdaj je napisal že novo dramo: „Do tarczy o pannie“. — V „Tygodniku ilustrovanem“ tiska se Baluckega komedija „Gąsi in gęski“. — „Echo teatralne“ pa prinaša najnovejšo komedijo J. Bliżniškega „Na stypie“. — Teofil Lenartowicz je spisal novo dramo „Sokrates“, Vincent Rapacki pa komedijo „Odbijany“.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30 kr., četrto leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamični zvezki se oddajajo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.

Uredništvo in upravnništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Listnica uredništva: Da zvršimo do konca leta v letošnjem letniku pričete povesti in daljše razprave, prisiljeni smo bili v današnjem listu dati nekaterim spisom nekoliko več prostora ter odložiti krajše članke in literarne novice. Dotične gg. pisatelje prosimo, da nam to oprosté. — G. M. M. v K. Iz dotične notice same lahko spoznate, ako le hočete, da je naperjena samó zoper tiste cecilijance, ki hočejo naše cerkveno petje polatiniti, t. j. potujčiti, a ne zoper tiste, ki imajo namen cerkveno petje v muzikalnem oziru povzdigniti in poblažiti. Zatorej Vašega zagovora ne moremo natisniti. — G. J. T. v N. M. Tudi mi smo brali zadnje tedne v „Slovinci“ razne napade na „Ljubljanski Zvon“, a niso nas boleli, ker predobro vemo, kako gorki so „Slovenčevi“ gromovniki našemu listu. Saj je „Slovenec“ pred štirimi leti že zabavljaj „Ljubljanskemu Zvonu“ ter ljudi svaril pred njim, še predno je naš list ugledal beli dan, da, še predno je bila v tiskarni zložena prva vrsta njegova! Kaj ne, to je objektivno, to je pravično, to je domoljubno to je — krščansko! Najbrž je bil hud in čmeren, da smo novi list imenovali „Zvon“, ne da bi mu bili upokojenega župnika ali vsaj kakega mežnarja postavili za urednika. Gospodje si želé nazaj tiste idilske dóbe, ko je cenzor Pavšek pospeševal slovensko liriko, ali vsaj tistih srečnih časov, ko se je Janežič bal tiskati najdrobnejšo erotično pesenco ter je iz strahu pred njimi in zoper prepričanje svoje črtal po cela poglavja v nedolžnih Jurčičevih povestih! „Slovenec“ naš list ne bode ugajal nikoli, tudi tedaj ne, ako bi namestu erotičnih pesni priobčeval same cerkvene himne in namestu novel in romanov same homilije, in ako bi mu nič drugega ne mogel ugovarjati, očital bi mu vsaj to, da je tiskan z „Narodne Tiskarne“ črkami. Le uto-laživa se; ako angeljsko-čisti pesnik ne nahaja milosti pri njem, kako li bi jo našla midva grešna prozajista? — Čestiti g. urednik „Cvetja z vrto v sv. Frančiška“ piše v letošnjem 9. zvezku med drugimi stvarmi to: „Jaz sem dokazal, vsaj mislim da, z neovrčljivimi dokazi, da gre pisati: prešeren, Prešeren... In vender „Ljubljanski Zvon“ n. pr. ne ve za to, ali pa noče vedeti, prav tako, kaker ničesar ne ve o vsem mojem dokazovanju, ki je stalo na teh „nesrečnih platnicah.“ — „Ljubljanski Zvon“ piše „Prešeren“, a ne „Prešeren“, ker se zdi njegovemu uredniku, da doslé nihče nikjer še ni ovrgel Levstikovega dokaza, kako je pisati našega prvega pesnika ime. Kdor se spotika ob „Preširna“ za tega delj, ker se pesnik sam nikdar ni tako imenoval, tistemu bodi povedano, da se pesnik tudi nikoli ni podpisoval „Prešeren“, ampak na vseučiliščih se je pisal „Preschern“, pozneje „Prefhern“ in napósled celó „Prešerin“. Ako ne pišemo zadnjih treh oblik, ampak rajši rabimo novi dve, ugaja nam izmed njiju tista, ki se nam zdi pravilnejša. O tem, recimo osebnem ukusu se „Ljubljanski Zvon“ z nikomer ne bode pričkal. — Očitjanja, da „Ljubljanski Zvon“ „ničesar ne ve o vsem mojem dokazovanju“, pa ravno naš list ni zaslužil, ker je nekatere oblike (n. pr. vender, kakeršen) posnel po „Cvetji“. Da v mnogih drugih stvareh ni poslušal „Cvetja“, za to ima urednik tehtne razloge svoje. Koliko novih slovniških oblik in pravopisnih pravil so zadnjih trideset let mnogovrstni slovničarji slovenski poslali po svetu! A napósled so jih opustili sami, tako, da ni slovničarja slovenskega, kateremu bi se ne moglo očitati, da je večkrat sam drugače pisal nego je učil pisati. Vsem tem gospodom bi smeli s Preširnom zavpiti na uho:

„Samí svoj uk spoštujete premalo!“

In kdo nam je porok, da tudi g. pater Stanislav ne premeni še svoje pisave, kakor so jo premenili mnogi drugi učenj i jezikoslovci slovenski? Zatorej ostane „Ljubljanski Zvon“ pri zdanji svoji pisavi, zlasti ker doslé še ni videti, da bi bili slovniški in pravopisni nauki g. patra Stanislava v Slovincih našli sploh kaj imena vrednih posnemalcev in ker list, kakeršen je „Ljubljanski Zvon“, že zaradi svojih bralcev, ki večinoma niso jezikoslovci, pisave svoje ne more izpreminjati vsak mesec.

„LJUBLJANSKI ZVON“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsežnih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemana :

Za celo leto 4 gld. 60 kr.

Za pol leta 2 „ 30 „

Za četrt leta 1 „ 15 „

Po vseh deželah zunaj Avstrije velja „Ljubljanski Zvon“ 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamični zvezki se dobivajo po 40 kr.

Pri podpisnem upravištvu se dobivajo tudi te knjige :

1. „Ljubljanski Zvon“, II. tečaj (1882) nevezan po . . 4 gld. — kr.
v Bonačeve platnice vezan po 5 „ — „
2. „Ljubljanski Zvon“, III. tečaj (1883) nevezan po . . 4 „ — „
v Bonačeve platnice vezan po 5 „ — „
3. Rokovnjači. Historičen roman. Spisala Jos. Jurčič
in Janko Kersnik po — „ 50 „
4. Valentin Stanič. Spisal Paulus po — „ 25 „

Upravištvo „Ljubljanskega Zvona“
Ljubljana, Nove ulice, 5.